یاش تورکستان

تورکستاننک ملی قورتولوشی اوچون کوره‌شوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك ده‌قابر-نده‌ن چیقا باشلاغان	آوغوست (آغستوس) 1935 (1354 هجری)	سان 69

بو ساندا:

1 ـــ ساویتله‌ر اتفاقندا ملی مسئله — باش مقاله

2 ـــ موشتومزور لار-قولونیزاتور لار اویاسی — چوقای اوغلی مصطفی

3 ـــ اقتصادی ساحه‌دا — تیمور اوغلی

4 ـــ تورکستان کولتور اثرله‌رینگ عاقبتی — اوقتای

5 ـــ تورکستاندا «تیل سیاستی» — ایسه‌ن تورسون

6 ـــ ساویت روسیادا (7نچی قوم‌اینته‌رن قونغره‌سی) — جانای

7 ـــ بین‌الملل وضعیت — م.

8 ـــ ایدیل-اورال مسئله‌سی آلمان مطبوعاتندا — عبدالوهاب

9 ـــ دهلی‌ده بولشه‌ویك مظالمینه قارشی نفرت بیلدیرو مجلسی کریم زاده

10 ـــ «تیان-شان» مجموعه‌سی توختاتیلدی

11 ـــ اینگلیز مجموعه‌سندا شرقی تورکستان مسئله‌سی ✓

12 ـــ عقیم قالغان بر دوشمان حرکتی

13 ـــ شهزاده عبدالکریم‌نگ عاقبتی

14 ـــ تورکستان خبرله‌ری

قيزيل تيلماچلار — اوغرو لاردان باشلانيب ايمديگەچە يالغز تيلماچلار واسطەسى ايلە توركستاندا حكم سورمەكدە بولغان روس پرولەتارى ديكتاتورلغينىڭ «مفكورە ميدانداغى يوتوقلارى» «ياش توركستان» اوقوچيلارينغا يێتەرلك درجەدە معلومدر. بونيڭلە برابر بز هەر دائم بو «يوتوقلار»دان نمونە كورسەتيب توروشنى هيچ آرتيق ديب اويلامايمز.

1) موسقوادا چيقا تورغان روسچا «انقلاب وە ملتلەر» مجموعەسينك سوڭگينچى (7نچى) ساندا توركستانليلاردان بايجان اوغلى وە بولات اوغلى ش. ديگەن تيلماچلارنڭ اوزبيكستان فرقە نشرياتى تامانيدان 1934نچى يل باسيب چيقارتيلغان فريدريخ ئەنگەلس‌نڭ «سوسياليزمنڭ خيال باطل (اوهام)دان علمگە قادار انكشافى» نام اثرينڭ اوزبيكچە ترجمەسندەن كوب شكايت ايتب يازيلغان مقالەسينى اوقودق. بو كتاب مارقسيزم فلسفەسيگە عائد «علمى» اثرلەردەن بوكونگەچە اوزبيكچەگە آغداريلغان يالغزغنا اثر بولوب، اونڭدا فنا بر طرزدە دنيا يوزيگە چيقاريلغانى «مارقسيزم-لەنينيزم-ستالينيزم» ديگەن نەرسەنڭ، توركستان ملى شرائطندا، حقيقتاً «خيال باطل» (Utopie) بولغانلغينى آپ-آچيق كورسەتيب تورودر.

2) «K. Б.» امضاسيلە بريسى «پراودا ووستوكا»نڭ 35 .6 .10 دەكى ساندا «قاى تورلو پروغرام بيلەن اوقوتوب يوروبسزلار» باشلقلى بر مقالەدە «تاشكند يوكسەك قوممونيست زراعت مكتبى»ندە قازاق طلبەلەرى اوچون قوللانيب كيلينگەن درس پروغرامينڭ روسچادان قازاقچاغا «عكس الانقلابى» روشدە آغداريلغانينى كورسەتيب شكايت ايتكەن. K. Б.نڭ كيتر گەن مثاللارنيدان كورونەدر، كە او پروغرام ساويت يوكسەك مكتبندە اوقوچى طلبەلەرگە «لەنين وە ستالين‌نى تروتسكى كە نسبتاً عكس الانقلابچى، بورژوآ وە اوپپورتونيست» ديب تانيتر ايكەن. «نظريە» طرفدان بونداى بر عكس الانقلابى اساسغا قويولغان «لەنينيزم-ستالينيزم» عملدە «دهقانلارنى قولچيلق»قا يێتكزگەنيش،

بزچە مكتب پروغرامينى روسچادان قازاقچاغا آغدارغان قزيل تيلماچ بيلمەسدەن ياخود بيلە توروب ياكيلسادا، حقيقتنڭ تام اوستيدەن چيققاندەك كورونەدى.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

ساويتلەر اتفاقندا ملى مسئلە

«رسماً ساويتلەر اتفاقندا ملى مسئلە «ايدەآل» بر شكلدە يێشيلگەن ديب قبول ايتيلەدر هەم شونداى اعلان ايتيلەدر. اولوغ تأسفلەرگە قارشى مسئلە بونداى ايمەس. اوز تويغولاريگزنڭ چوقورلقلارندا سزلەردە بو مسئلەنڭ ايدەآل بر شكلدە يێشيلووينە باريب يێتيش اوچون كوب اوزون يول بارليغينى سيزەسز. «ملى آغماچيلق» ديب آتالغان چيقيشلار، بو آغماچيلار آراسندان دائمى صورتدە حبس ايتيلب وە آتيلب توروشلەر، خلق كتلەلەرى آراسنداغى دائمى تولقون، مەنە بونلار بوتونيسى بو ساحەدا تينچلق يوقليغينى وە بو ملى مسئلەنڭ، ايدەآل شكل بر ياقدا تورسون، قانيقارلق بر شكلدەدە يێشيلمەگەنينى كورسەتەدر.»

يوقاريداغى پارچانى بز اوقراينا قوممونيستى ويننيچەنقونڭ ستالين وە قوممونيست فرقەسى سياسى بيوروسى باشلوقلارينا يازدينى آچيق مكتوبندەن آلديق. ويننيچەنقو اوقراينانڭ ايسكى انقلابچى تورتولوش حركتچيلەرندەن بريدر. انقلابغا قادار‌دا او يازيچى-رومانچى اولاراق شهرت قازانمش بركشى ايدى. او روس بولشەويكلەرى ايلە برلكدە ساويت اوقراياناسى اوچون كورەشدى. بر وقتلار او اوقراينا قوميسارلار شوراسينڭ باشلوغيدا بولوب توردى. اوقراينا بولشەويكى سقريپنيك كبى ويننيچەنقودا، اوندان داها اول، ملى مسئلە اوستندەكى موسقوا سياستى بيلەن آكلاشا آلماى «ملى آغماجى» ديب آتاليب، ساويت توپراغينى تاشلاب چيقيشقا مجبور بولغان ايدى(*). ويننيچەنقو ايمديگەچە قوممونيستدر. او بوكونكى ساويت روسيەنى دنيا قاپيتاليست-ايمپەرياليستلەر صحراسى ايچندە «سوسياليست واحەسى» ديب تانيدر. شونڭ اوچوندە ويننيچەنقونڭ ساويت ملى سياستى اوستندەكى حكمى برآزدا قيمتينى آرتيرغان بولادر. ويننيچەنقو ستالين‌گە اونڭ (1920نچى يلى)

(*) ويننيچەنقونڭ مكتوبى «سوسياليستيچەسكى وەستنيك» آتلى مەنشەويك مجموعەسندا (35 .7 .10 تاريخلى، 13 نومروسندا) باسيليب چيقمشدر.

«فرقه مرکزینی أداره ایتوچی اعضالار ملی مسئله‌نگ مهملگینی آگلامایدرلار. فقط حیات اولارنی بونی آگلاشغا مجبور ایته‌جه‌کدر» دیب سویله‌دیکله‌رینی ایسله‌تیب: «توغرودان‌دا بر نیچه ییل سوگرا ملی سیاستده یه‌گی بر یول توتولدی، ملی مسئله اوزینگ سوسیالیستچه ییشیلووینه یاناشا باشلادی» دیب یازادر.

وینیچه‌نقو ساویت حکومتی ملی سیاستنده «ملی مسئله‌نی سوسیالیستچه ییشیلووینه» یاقلاشترغان یه‌گی یولنگ قاچان باشلانغانلیغینی آچیق کورسه‌تمه‌یدر. بونگلده بز باشداغی ساویت حکومتی ملی سیاستینگ 1922-1923نچی ییللاردا استقامتینی اوزگه‌رتکه‌نینی جوده یاخشی ایسله‌یمز. مثلا بزنگ تورکستاندا ساویت حکومتی هیچ بر صورتله کورمه‌کده ایسته‌مه‌دیگی «ته‌سکه‌ریچی-ملتچی بورژوآ» عنصرلاردان نفوذلو کشیله‌رنگ حکومتکه قاتناشووینی، اهالی طلب ایتکه‌ن یرله‌رده محکمه ایشله‌رینی شریعت بویونچا یوروتونی قبول ایتب، «یرانقلابی»نظریه‌سنده‌ن واز کیچیشکه مجبور بولغان ایدی. عینی صورتده بوتون ساویت روسیه ایچنده تورلو یر، تورلو ملتله‌ر محلی، ملی شرائط، خصوصیتله‌ری ایجابنه کوره گذشتده بولونولغان ایدی. آنجاق بو ملی مسئله‌نگ نه سوسیالیستچه ییشیلووی وه نه‌ده اوگا یاقلاشو دیمه‌ك ایدی. بوتون آق روس اوردولارینی یه‌گیب حکومتنی اوزقوللاریغا آلغان بولشه‌ویکله‌ر، محلی ساویت حکومتله‌رینگ نوقول روس مستملکه‌چیلگی سیاستله‌ری ایله اطراف غیر روس خلقلارنگ قارشیلیغینی توردورا آلمادیلار. بولشه‌ویکله‌ر اوچون گذشت‌ده‌ن باشقا یول‌دا قالماغان ایدی. اگرده یرلی ملی عنصرلار عصری مدنی ته‌کنیك کوچیگه ییته‌رلك درجه‌ده ایگه‌بولوب، کوچلو تشکیلات قوروب اولگورگه‌ن بولسالاردی، تا او زمان بزنك ملی مسئله‌له‌ر کوکنده‌ن ییشیلیب قالغان، یعنی تورکستان، اوقراینا، قافقاسیا وه باشقا ملی أولکه‌له‌ر ساویت روسیه بویونتوروغندان قورتولوب، اوز ملی مستقل دولتله‌رینی قوروب آلغان‌دا بولورلار ایدی. بولشه‌ویکله‌رده بو اطراف أولکه‌له‌رنگ حقیقی ایمتیلیشله‌رینی کورمه‌یه‌جه‌ك قادار‌دا کور ایمه‌سله‌ر، اونگچون‌ده

آغیر وطنداش سوغوشلاری یورغونلیغینی چیقاریب آلغاندان سوك گذشتکه مجبور بولوندوقلاری ملی مسئله جبهه‌سنده هجومگه کیچدیله‌ر. بولشه‌ویکله‌رگه بو کوره‌شله‌رنده ایسکی روسیه‌نگ ملی سیاستی کوب بویوك یارده‌م کورسه‌تدی. چونکه اطرافنگ روسیه مرکزنده‌ن باشلانغان هجومگه قارشی مقاومت کوچی آز بولوب چیقدی وه وینیچه‌نقونگ اوز مکتوبنده دیلدیگی کبی «روس ملتچیلگی بر داها باشینی کوته‌ردی وه سوسیالیزمگه اویمایتورغان، 1920نچی ییلندا ستالین‌نگ اوزی‌طرفندان‌دا توغرو تاپیلماغان قوماندالق، حاکملك یرینی آلا بیلدی.»

«روس ملتچیلگی‌نگ باش کوته‌روینی توغرو تاپماغان»لیغینی ستالین سویله‌گه‌نمی؟ بلکه‌ده سویله‌مشدر. دییه‌رلك بوتون ساویت روسیه توپراغینی قاپلاب آلغان، آق روس اوردولارینا قارشی غالب کیله‌بیلمه‌ك اوچون اطراف غیر روس أولکه‌له‌رنگ یارده‌منه محتاج بولغان بر زماندا ستالین وه باشقا قیزیل روسیه باشلوقلاری‌دا بونگ کبی یاقیملی سوزله‌رده‌ن کوب گنه‌سینی سویله‌گه‌ن بولا بیله‌درله‌ر... عجبا ستالین بو سوزنده صمیمی‌می ایدی؟ مه‌نه مسئله‌نگ مهم یری بوندادر... بوکون قارشیسندا توردیغمز ساویت حکومتی ملی سیاستی نتیجه‌سی ستالین‌نگ وینیچه‌نقونی آلداغانینی کورسه‌ته‌در. حاضر ستالین وینیچه‌نقو قاراشینچا «ملی مسئله‌نی سوسیالیستچه ییشیلووینه» آلیب بارا تورغان یولنی نا توغرو دیب تاپادر. شونگ اوچون‌ده ستالین «آرقاغا قایتدی.»

ستالین وه یا روسیه‌ده پروله‌تار دیکتاتورلیغی باشلوغی باشقا بریسی بوکون قارشیسندا توردیغمزدان باشقاچا ملی سیاست یوروتا آلاجاقمی؟ وینیچه‌نقو «سوسیالیزمنی قورو» اوچون بونی ممکن هه‌م لازم تاپادر... بزیمچه وینیچه‌نقو بو نقطه‌دا یاگلیشادر. مارقسیزم باقیمندان ملی مسئله مستقل بر اهمیتگه ایگه ایمه‌سدر. او دنیا ایشچی حرکتی وه پروله‌تار انقلابی منفعتینه تابع توتولادر. اونگچون‌ده روسیه کبی کوب ملتله‌رنی اوز قولی آستینا آلغان دولت دائره‌سنده پروله‌تار دیکتاتورلیغی حکم سوره‌رکه‌ن ملی مسئله هه‌ر وقت پروله‌تار دیکتاتورلیغی منفعتینه تابع توتو-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

لادر. ساويت حكومتی ملی سیاستنده کی «سول» ، «ساغ» ، «آرقا»غا آغولار بوتونیسی بوندان چیقیب کیله‌در.

ساويت شرائطندا ملی مسئله‌نك بو حقداغی برنچی ساويت وثیقه‌سندا دینیلدیکی کبی ، ملتله‌رنك مقدراتی اوز ایسته‌گی ، اوز طرز حیاتی ، عرف وه عادتی بویونچا ییشیلووی قطعیاً ممکن ایمه‌س. له‌نین وه ستالین‌نك توشونوش وه محاکمه‌سنده دنیا ایشچی حرکتی ، انقلابی ، پرولەتار دیکتاتورلیغی منفعتی ایسکی روس ایمپه‌ریالیزمی طرفندان استیلا ایتیلگه‌ن أولکه‌له‌رنك «دنیا سوسیالیزمی منافعینی کوزه‌توب ، ایشینی یوروتابیلوچی برگنه بارلق» دیب تانیلغان قیزیل موسقوا حکمرانلغی آستندا توپلانیشینی طلب ایته‌در.

ملی مسئله‌نك ییشیلووی کوره‌شی وینیچه‌نقو وه باشقا قوممونیستله‌رنك دیدیکله‌ری کبی «سوسیالیزمنی قورو ، اوگا یارده‌م وه اونی مدافعه ایتو» اوچون گنه یوروتولمامالیدر. چونکه بونك اوزی بیله‌ن ملی مسئله‌نی پرولەتار دیکتاتورلیغی منافعینا تابع توتو اساسی قبول ایتیلگه‌ن بولادر. یوق. بز ملتچیله‌ر مسئله‌نی باشقاچا قویامز. بوکونکی تاریخی دورده ملی مسئله بزنك اوچون اصل غایه‌در. ملی مسئله نه سوسیالیزم وه قوممونیزم منافعینا وه نه‌ده باشقا بونك کبی بر کوروشکه تابعدر. ته‌ریسنچه باشقا منفعتلار ملی مسئله‌گه تابع وه باغلیدر. مسئله‌نی شوندای توغرو ، آچیق قیلیب قویغانداغنا ملی قورتولوش کوره‌شینه امید باغلاب بولادر...

غالبا وینیچه‌نقو اوزینك ستالین وه باشقا سیاسی بیورو باشلوقلارینا قاراتیب یازدیغی آچیق خطینك جوابینی تیز آلاجاغینی اویلاماغاندا ایدی. وینیچه‌نقو مکتوبینی نشر ایتکه‌ن «سوسیالیستیچه‌سکی وه‌ستنیك» نومروسینی آلغان کونی‌یاق ، بز موسقوا «پراودا»سینك 35 .7 .6 تاریخلی نسخه‌سینی‌دا آلدیق. بو غازیتانك باش مقاله‌سنده قویوداغی سوزله‌رنی اوقودوق:

«بویوك قورتولوش کوره‌شینك باشلاوچیسی بولو بختی «روس

پرولەتاری» حصه‌سنه توشدی. محکم حاکمیت قازانونك قیین یولینی باشلاب سالغان او بولدی. اونك (روس پرولەتارینك) جومردلك قولینی („освободительную десницу“) ، اونك یارده‌مینی بزنك مملکت خلقلاری ، زحمتکشله‌ری‌ده سیزیب تقدیر ایته‌درله‌ر. دنیاغا له‌نین وه ستالین‌نی بیرگه‌ن روس انقلابی حرکتی ، روس ایشچیسی بوتون دنیا ایشچیله‌ری طرفندان اوروسز قارداش سانالمایدر. روس شهری موسقوا بوتون ایزو ، ایزیلو بولغان ییرله‌رده قورتاریش شعاری کبی آگیلادر.»

«روس پرولەتاری» ، «روس انقلابی» ، «روس شهری موسقوا» دیگه‌ن وه طرفمزدان آستی چیزیلگه‌ن سوزله‌رگه دقت ایتیگز... بز تورکستانلیلارغا بو سوزله‌رنك حقیقی معناسی کوبده‌ن معلومدر. فیبرال انقلابندان سوگرا بزگه «انقلابی روس ایشچیسی ایشله‌دی. اونگچونده تورکستانلیلار روسلارنك بیرگه‌نیله قناعتلانمالیدرلار» دیدیله‌ر. اونی اوقتوبر انقلابندان‌سوك ینه کوچلوره‌ك قیلیب‌سویله‌دیله‌ر. «انقلابی روس ایشچیسی ایشله‌دی. اونگچونده تورکستاندا بوتون حاکمیت او‌گاعائد. تورکستانلیلارنك حکومت قوروشدا اشتراك ایتشکه هه‌م حقلاری یوق» دیدیله‌ر. 1920نچی ییلی وینیچه‌نقو بیله‌ن بولغان مصاحبه‌سنده ستالین‌نك «توغرو تاپمادیغی» مه‌نه شو قید ایتیلگه‌ن انقلابنك «روسلیغینی» وه «روس پرولەتارینك انقلابی بختینی» تورتوب چیقاروغا دائر بولسا کیره‌ك. طبیعی او زمان ستالین بونی «توغرو تاپماغان» ، چونکه اوز مرکزنده محکمله‌شیب اولگورمه‌گه‌ن بر چاغدا اطرافدا بوندای قوپال روسچیلق یوروتقاندا جدی آغیراقلارنك چیقیب قالو احتمالی بار ایدی. فقط 1923نچی ییلدان باشلاب ، یعنی «ساویت روسیه‌سی»نی «ساویتله‌ر اتفاقی» ، «روسیه قوممونیست فرقه‌سینی» «عموم اتفاق قوممونیست فرقه‌سی»غا آیلانترغاندان سوك «روس پرولەتاری» ییرینه «اتفاق پرولەتاری» ، «روس پایتختی موسقوا» ییرینه «اتفاق پایتختی موسقوا» دیگه‌ن

کبی اصطلاحلار قوللانا باشلادیلار.

طبیعی بو قوروق سوزلەر حقیقی وضعیتنی هیچ بر صورتله اوزگەرتمەس ایدی. بونگله برابر «نزاکت»، سیاسی ملایملك اوچون گنه «روس» یرینه «اتفاق» سوزینی قوللانو لازم تاپیلیب کیلدی. ایمدی موسقوانگ آچیقدان آچیق «آرقاغا قایتب» «انقلابچیلق بایراغی آستندا بویوك روس ملتچیلگی یولیغا توشکەنینی» کورمەکدەمز.

بو یاخشیمی؟ یامانمی؟ بزیمچە بو یاخشیدر. چونکە ایمدی «اتفاق برادرلگی» پردەسی آرقاسندا ایسکی روس یومروغی وە روس قولونیزاتوری یاشیرینغانینی کورلەردە کورەجەك.

«ملی مسئلەنگ بوکونکی وضعیتندە سوغوش چیقا قالسا ساویت حکومتی آنجاق دوشمانلارینگ تیلەدیکی وضعیتگە ایگە بولادر» دیگەن تذبیتندە وینیچەنقو جودە حقلیدر.

بز بو وینیچەنقو سوزلەرینك ایشدە هەم توغرو بولوب چیقووینی تیلەیمز.

✲

موشتومزورلار-قولونیزاتورلار اویاسی

موسقوا «ایزوەستیا»سندە «الریگستان» (Эль-Регистан) امضاسیلە یازوچی بر مخبر عینی غازیتانك شو ییل 8. VII. تاریخلی نسخەسندا «موشتومزور-قولونیزاتورلار اویاسی» باشلقلی بر مقالە نشر ایتدی. بو مقالەدە تورکستاندان بحث ایتیلمەکدە بولغانلیغینی باشداناق آڭلاب آلو قیین بر نەرسە ایمەس. ساویت حکومتینگ 18نچی یاشندادا تورکستاندا بولماسا، قایدا «قولونیزاتورلق»دان بحث ایتب بولادر؟ مەنە الریگستان مقالەسینك قیسقاچا مضمونی شو قویوداغی سوزلەردەن عبارتدر: بو مخبر «ایسیق کول»نگ شمال قیپلاریندا بر نیچە یولداشلاری ایلە کیتب بارا یاتقانلاریدا قولتوغندا یرتیق کتابچالاری بار ایکی قیرغز اوسپورونینی

اوچراتادرلار. سوراشترغاندان سوڭ آڭلاشیلادر، کە بونلار بیطرلك تەخنیکومندەن قاچیب تیانشان تاغلارینگ ایتەکلەریگە کوچوب باریب اورناشقان آوولارینا کیتە یاتقانلار ایکەن. «الریگستان» بو قاچقینلارنك حکایەلەرینگ توغرولیغینی تیکشیرو اوچون تەخنیکومنگ بولوندیغی قاراقول شهریگە باریشقا قرار بیرەدر. مەنە ایندی او تەخنیکوم بناسی ایچندەدر. «الریگستان» شوندای آڭلاتادر: «روس اوقوچیلارینك قیرغزلاردان باشقا اورناشتریلدیقلارینی کورونچە مەنی حیرت باسیب کیتدی. روس بالالارینگ یاتاق اویلاری تیمر یاتاق، توشەك وە آق چارشافلار ایلە توشەنگەن. قیرغزلارنگ یاتاق اویلاریندا ایسە قوروق، کیرلەب کیتکەن تاختا یاتاقلاری یان یانغا توزولوب تورادر.»

ساویت مخبری سوزینە دوام ایتب «طلبەدەن بریسنە هەر سورغو بیرگەنمدە مکتب مدیری کوزلەرینی آلایتار ایدی. مدیرنگ آلایتغان کوزلەرینی کورگەن طلبەنگ کوزی یرگە توشوب آغزی باغلانار ایدی. آنجاق 3 ساعت سوڭرا جەتیگەن اوغلی آتلی بر اوقوچی جیم-جیت باغچا ایچندە گیزیب یورگەندە قیرغزستاندا مالدارلق اوچون ملی قادرولار یتیشترو اوچاغی سانالغان بو مکتب حیاتندان بعضی بر تفصیلاتنی سویلەب بیردی» دیدر.

ایمدی بو تفصیلات نیمە ایدی؟ بونیدا مخبر قیسقاغنا ایتب سویلەب بیرەدر. مەنە قاراقول بیطرلك تەخنیکومی حیاتندان ساویت مخبری آڭلاتقان تفصیلاتدان بعضی بر نمونەلەر:

«ستەپەندیالاردا یاتاقلار کبی تقسیم ایتیلگەن: روسلار آیغا 50 سوم، قیرغزلار 30 سوم آلار ایکەنلەر. قیرغز اوقوچیلاری آنا تیلندە درسلکلەر سوراسالار أدارە روسچا درسلکلەرگنە کیتریشنی ترجیح ایتەدر» وە باشقالار.

اوغوللارینی 50 سوم ستەپەندیالی تەخنیکومگە یرلەشتریب، اوزلەریدە ایگ کارلی اورونلارنی توتوب اوتورغان اون بیش ایسکی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمى ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بای روس قولونیستلەرندەن بعضیلاری اسمینی ساناب کیلیب «الریگستان» سورغو قویادر:

نیچین صنفلەردە روس شووینیزمی قوقادر؟ نیچین معلملەرنگ تاوشی ایشیتیلمەیدر؟ محلی فرقە تشکیلاتی وە ساویت أدارەسی قایدا قالدی؟ معارف قومیساری قایدا؟ بونلارنگ بوتونیسی بو تەخنیکوم ایشلەری حقندا بوتونلەی خبرسزمی؟ سوڭ بر نیچە آی ایچندە تەخنیکومدەکی قیرغز اوقوچیلارنگ اوچدە برندەن آرتیغی قاچیب کیتکەنینی بیلمەیدیلەرمی؟ دیدر.

«الریگستان» تورکستاندا کوب ییللاردانبەری ایشلەیدر. او تورکستانداغی ایشلەرنی جودە یاخشی بیلەدر. ایستەسە قویدیغی سورغولارنگ جوابینیدە تولوق قیلیب بیرە آلاجاقدی. فقط او بونی ایشلەمەیدر. اونگچون‌دە بو سورغولارغا بز «یاش تورکستان» بیتلەرندە جواب بیریب اوتەیلك. قاراقول «بیطرلك تەخنیکومی صنفلەرندە روس شووینیستلگی قوقادر.» چونکە تورکستاندا ساویت سیستەمی اوزی شو قوقو بیلەن سوغاریلغان وە تورکستاندا روس پرولەتاری دیکتاتورلیغی قوقوسی شوندان‌غنا عبارت.

«اوقوتوچیلارنگ تاوشی چیقمایدر.» چونکە اگر معلملەر روس ایسە اولارنگ کوپچیلگی مدیرلەری تەریچەف ایلە بر فکردەدر. اگردە معلملەر آراسندا ییرلیلەردەن‌دە بار ایسە اونلار «تورکستاندا پرولەتار دیکتاتورلیغینگ یکانە ممثلی روس خلقی(*)»نگ منسوبی بولغان مدیرنگ سیاسی چیزیغینا قارشی چیقا آلمایدرلار.

«محلی فرقە تشکیلاتی وە ساویت أدارەلەری قایدا قالیب کیتدیلەر؟ اونلارنك بوتونیسی ییرندە بولوب، تەریچەفنك صداقتلە خدمت ایتدیکی روس پرولەتاری دیکتاتورلیغی منافعینی ساقلاش اوچون تیش-تیرناقلاری بیلەن اورونوب یاتادرلار.

«معارف قومیساری قایدا؟» اودا اوز ییرندەدر. بر ییرلی خلق

(*) بو تعبیر موسقوا «پراودا» سینك 20. 6. 1920 تاریخلی سانندا قوللانیلغان.

بالاسی بولغان معارف قومیساری جولداش اوغلی قیرغز بالالارینگ حقینی یاقلاب چیقا آلادیمی؟ چیقماندادا تەریچەف اونی تیگلارمی؟ تورکستاندا «روس پرولەتاری دیکتاتورلیغی ممثللەری»نگ هەر قاندای بر تورکستانلی قومیسارنی تیگلادیقلاری؛ اوڭا اهمیت بیردیکلەری بارمی؟ بونگ اوچون دلیل ایستەیسزمی؟ بویوریگ.

اورتا آسیادا فرقە صفلارینی تازالاش قومیسیونی باشلوغی، بورونغو چەکیست پەتەرس «مەن «تاجیکستان قوممونیستی» غازیتاسی کاتبینگ تاجیکستان قومیسارلاری شوراسی رئیسی رحیمبایوفنگ: نیچین اولدەن نشری قبول ایتیلگەن اوز نطقینی باسمادیغی حقنداغی سوراغینا استحقارلە «قیزیقارلق بولماغانلیغی اوچون نشر ایتمەیەجەگینی» سویلەدیگینی حتی رحیمبایوفنگ ایکنچی دفعە تیلفونینە، عینی غازیتا باش محررینگ، «بزدە سزنگ نطقگزدان‌دا مراقلیراق ماتەریاللار بار» دیب گنە جواب قایتاردیغنا شاهد بولدم دیب یازادر.

پەتەرس ایکنچی بر مثال آلایلق دیب دوام ایتەدر: «تاجیکستان مرکزی اجرا قومیتەسی رئیسی شاه تیمور (تاجیکستان مرکزی دوشنبەدە) استاسیون مأموریگە فلان یولداشنگ واغونی قایدا توررادر؟» دیگەن بر سورغو ایلە مراجعت ایتەدر. مأمور: «بیلمەیمەن» دیب جواب قایتارادر. بو وقت شاه تیمور یولداش «مەن تاجیکستان اجرا قومیتەسی رئیسی بولامەن. مەنگە بو یولداشنی تیزلکدە تاپیش کیرەك. لطفاً اونگ واغونی قایدا ایکەنینی تعیین ایتدیریگ» دیدر. استاسیون مأموری اونگ بو مراجعتینە «سزنگ کیم بولوویگز مەنگە نیمەگە کیرەك؟ باریگ اوزیگز قیدیریب تاپیگ» دیب جواب قایتارادر.» («پراودا ووستوکا» 21. 7. 1934، نومرو 166).

ایمدی بر روس مأمورینگ «یدنچی ساویت جمهوریتی» مرکزی اجرا قومیتە وە حکومت رئیسلەری(*) کبی باش ممثللەرینە قارشی «روس

(*) اونوتماسلق کیرەك، کە تاجیکستان ساونارقومی رئیسی رحیمبایوف عینی زماندا عموم اتفاق اجرا قومیتەسی رئیسلەرندەن بریدر.

شوویینیزمی احوال روحیەسینی» کورسەتکەندەن سوڭ، اولارنگ مختا-
ریتلی قیرغزستاننگ هەر قاندای بر معارف قومیسارینا قارشی وضعیت-
لەری نیمه بولاجاقدی؟

مەنه ایکنچی بر مختاریتلی جمهوریت — قازاغستاننگ باشلوقلا-
ری، عیسی اوغلی اوراز، قورامس اوغلی آزموقاننی آلیگز. قازا-
غستانی باتیرغان قارت احمق غولوشچه کین زماننداغی حرکتلەری حقندا
ایضاحات سورالغاندا ایکیسیدە غولوشچه کین أرادەسینگ «اجرا مأمور-
لەری گنه بولغانلقلارینی» سویلەدیلەر. شو وقت عیسی اوغلی اوراز
قومیسارلار شوراسی رئیسی، قورامس اوغلی آزموقان ایسه جمهوریت
ایشچیلەری اتفاقی باشلوغی ایدی. أولکه فرقه قومیتەسی کاتبی غولو-
شچه کیننگ روسیا قومیسارلار شوراسی رئیسی اورونباساری تورار
ریسقول اوغلی کبی اولوغ ساویت مأمورینی قالای تحقیر، ماسقارا ایتب
توردیغینی بیلمه گەن بر کیشیدە یوق. ریسقول اوغلی تورکستان مسئلە-
لەرینه دائر، ایمدی گنه، غولوشچه کین ایشدەن آلینب، سوسماقا مجبور
ایتیلگەندەن سوڭغنا تاوشینی چیقارا بیلمه کدەدر.

مەنه قیرغزستان معارف قومیسارینگ تاوش چیقارماسدان تەریچەف-
لەر شوویینیزمنه کوز یوموشینا سبب بولغان عامل بودر...

*

«الریگستان»نگ حکایه ایتدیگی بیطرلك مکتبی حادثەسی بوتون
تورکستاندا حاکم وضعیتنگ بر کورونوشی گنه. بو تورکستاندا روس
پرولەتاری دیکتاتورلیغینگ طبیعتندان چیقمش بر حادثەدر. ساویت حکو-
متی حمایەسی آستنداغی «روس شوویینیزمی» حرکتی تورکستاندا هیچ
بر زمان توقتامادی. او بالخاصه مەنه شو «ملی قادرولار یتیشترو اوجاقلا-
رندا» اویالارینی قوروب آلدی. یوقاریدادا نقل ایتدیگمز، «سافاروف-
چیلك» وه یا باشقا شوندای بر عیب بیلەن قارالانغانلقدان کوب اوزاق
بولغان، پەتەرس اورتا آسیا بیوروسینگ 5. 9. 34دە گی توپلانیشندا،
اورتا آسیا جمهوریتلەرنده فرقه صفلارینی تازالاش ایشینگ باریشی

حقنداغی سوزنده «مەن فرقه صفلارینی تازالاش ایش ماتەریاللارندان
«روس شوویینیستلەرینگ ملی قادرولار یتیشترو ایشندەکی فرقه کورسە-
تووینی قوپالچاسینا بوزولەرینی کورسەته تورغان مثاللارنی سوگسز کتیره
آلامەن...» دیدر. («پراودا ووستوکا» 11. 9. 34، نومرو 210).

«موشتومزور قولونیزاتورلی» وه «روس شوویینیزمی»نگ کوکلە-
ری کوب گنه تیرەن یاتادر... او ساویتلەرنگ تورکستانداغی برنچی
آدیملەرینه باریب اولاشادر. او ساویت یازیچیلارینگ تورکستاندا ساویت
حکومتینگ مستملکەچیلك، شوویینیستلك قاراقتەرینی یاشیریب، اونی
آقلاشغا اورونوشلاری ایله متناسب بر صورتده اوسوب باراجاقدر. بو
یرده تازالغندا هیچ بر تورلو شبهه بولماغان ایکی قوممونیستنگ شها-
دتینی کیتریب اوتمه کچیمەن. مەنه دیمیتری فورمانوفنگ یدی سودا
بولشەویك فرقەسی وه ساویت حکومتی حقندا یازغان اولدوقچا مراقلی
کتابی «میەتەژ» («عصیان»)دە «فرقەلیلار باشلوغی» ویلەتسکینگ
قیرغزلارغا مناسبتینی توبەندەگی جملەلەردەن اورگەنیب بولادی:

ویلەتسکی: قیرغز؟ نەدر بو قیرغز؟ سەن مەنی قیرغزلەمی تیگلە-
شترەسەن؟ مەنی کیم دیب بیلەسەن؟ مەن آلتی یل اوردودا خدمت
ایتدیم، دیمەك ممکن، که قان توکدم. مەنی قیرغزله برگه قویو، یوق
بو سزگه میسر بولمایدر.»(*).

مەنه سزگه باشقا بر مثال، بو دفعه پەتەرسدەن. تخمیناً عینی تاریخ-
لەرنی تصویر ایتەدر. «مەن (12 یل بوندان اول) تورکستان جمهوریتی
حکومتینه بویالغان تورلو یات وه بزنگ فرقەغا دوشمان عنصرلارنگ
کیرگەنینی خاطرلایمەن. بو حکومتکه کیملەر کیرمەگەن ایدی؟ اوگا
حتی بورونغو اوغروذا کیرگەن ایدی. اونی هەممەدە بیلەر ایدی. بز
بو وضعیتنی توزەتو اوچون اورونغانمزدا، صمیمی، پرولەتاریات ایشینه
بیریلگەن کیشیلەرنی ایشچی، زحمتکشلەرنگ آشاغی طبقەسندان قیدیر-
غانمزدا، بو یولداشلارنی قاندیریش اوچون کوب گنه اورونوشغا توغرو

(*) فورمانوف «میەتەژ« دولت نشریاتی، موسقوا-لەنینغراد، 7نچی نشر، 1930، ص 219.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

كيلدى. اونلار اوزمانغى مستملكەچيلكدەن اوقادار ايزيليب ، اوقادار هور-
كوب قالغان ايديلەر ، كه حكومتكه كيريشدەن قورقارلار ايدى.(تاشكند
فرقه آكتيفلەرى توپلانيشنداغى پەتەرس نطقندان ، «پراودا» ووستوكا»
24. 5. 34 ، نومرو 118).

مەنە بولشەويك فرقەسى وە ساويت حكومتى‌نىڭ ايڭ مهم وصفى
اونڭ شو اوغرولارنڭ قاتناشى ايلە توزولگەندە وە توركستان ايشچى
زحمتكش خلقى كتلەسى وە صميمى كشيلەردەن اوزاق قالغانلغندادر.
ساويت حكومتى وە بولشەويك فرقەسينڭ اساسى مەنە شو چيركين
قايناقدر. اوتگچوندە اوندان دائما بولانيق ، متعفن نەرسە آقادر.
1920نچى يلنڭ ويلەتسكى‌لەرى ، 1935نچى يلنڭ تەريچەفلەرينە
ئەيلەنيب توراردر. ويلەتسكى‌لەرنى «آقلاب» اوتورغانئدا تەريچەفلەرنى
عيبلەب بولمايدر.

1934نچى يلنڭ سوگلاريندانغا چيققان براينين وە شافيرولارنڭ
«يدى سودا ساويت حكومتينڭ برنچى آديملەرى» آتلى كتابى ساويت
حكومتينڭ تأسيسى حقندا يازيلغان «بر مثقال حقيقت» اوچون گنە منع
ايتيلمەديمى ؟ بونڭ اوزى بوكونكى وە كيلەجەك تەريچەفلەرنى تشويق
ايتو ايمەسمى ؟

توركستان اوچون ايش نە تەريچەفلەردە وە نەدە بيطرلك تەخنيكو-
مندەدر. اصل ايش اوغرولاردان توغمش روس پرولەتارى ديكتاتور-
لغندا وە اونڭ توركستاندا دائمى صورتدە «روس شووينيزمى» وە
موشتومزور قولونيزاتورليغى توغدوروب كيلگەن توب وصفندەدر.

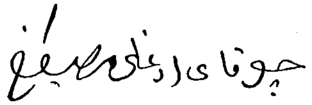

اقتصادى ساحەدا

ساويتلەر روسياسينڭ اجتماعى وە اقتصادى سياستدە يوروتدوغى
اويونلار نتيجەسندە يورتمز وە خلقمز خوجاليغينڭ اساس تارماقلارندان

برينى تشكيل ايتكەن مالدارلقنڭ اوچراديغى فلاكت ، بو يوزدەن خلقمز
اوچون توقتان فجاعت ايلە وقتيلە اوقوچيلاريمزنى‌دا تانيشتريب اوتكەن
ايديك.

1929نچى يلدان آليب 1934نچى يلغا قادار دوام ايتب كيلگەن
بو قيرغين يورتمز مالدارلق بايليغينى اوچدە بر ، توردە بر درجەسيگە
توشورگەندەن ، خلق آچلق فلاكتينە اوچراتيلغاندان سوڭغنا ساويت
روسيە نەيرە كتباز لارىدا بو يوزدەن اوز منفعتلەرينڭدە تهديد آستنا
كيرە باشلاديغينى سيزديلەر. بو زمان قيزيل ديكتاتور ستالين باشدا
بولغانى حالدا مالدارلقنى يەكيدەن كوتەرو تشبثى باشلاندى. بو تشبثنك
هدفى قيرغيننى توختاتيب ، مال ساينڭ يەكيدەن اوسە باشلاوينى تأمين
ايتيش ايدى. ستالين بو تشبثە باشلاركەن 1934نچى يلنى دونوم يلى
ايتب بيلگيلەب ، اوز آگەنت وە فرقە يولداشلارينى هەر نە قيمتگە بولسادا
بو هدفنى ئەلدە ايتشكە اوندادى. او زمانلاەبەرى بوكورەش يوروتولوب
كيلمەكدەدر. ساويت مطبوعاتينا قاراساگز ستالين طرفدان بلگيلەنگەن
هدفدە كوبدەن ئەلدە ايتيلب حركت موفقيتدەن موفقيتگە آتلاب باراردر.
بو ادعانڭ توغرولغينا ساويت مطبوعاتى ، اوز عادتى بويونچا ، بر قانچا
رقملى مثاللاردا كيتيريب ، كوبگنە سادە انسانلارنى ، على الخصوص
رقملارغا قارشى ضعيفلگى ايلە مشهور بر تاقم عالملەرنى قانديرا بيلگە-
ندەدە شبهە يوقدر. ايمدى كورەيليك رسمى ساويت باشلوقلارى تيلندە
ايش قالاى ايكەن ؟

بو ييل ساويت روسيانڭ هەر طرفدا بولغانى كبى توركستاندادا
مالدارلق وضعيتى وە مال سانلارى اوستندە تيكشيرولەر يوروتولماقدادر.
بوكون قولومزغا كيليب ايريشكەن توركستان ساويت مطبوعاتندە ساويت
حكومتى باشلوقلارينڭ بو حقداغى رسمى معروضەلارى بار. بو رسمى
آغيزلاردان بيريلگەن معلوماتە كورە ، ستالين طرفدان 1934نچى ييل
اوچون بيلگيلەنگەن هدفنڭ 1935نچى ييلى اورتاسندادا ئەلدە ايتيلە
آلماغاندر.

اوسینسکی اسملی بر ساویت بیله‌رمه‌نینگ یازووینا قاراغاندا بوتون اتفاق دائره‌سنده‌ده آت باشینگ آزالیشی 1934نچی ییلی‌دا توختاتیلا آلماغان. اونگ کورسه‌توونچه 1934نچی ییلی آت باشی 5,8%آزالغان. («قازاغستانسکایا پراودا» 27. 11. 34).

ایمدی برآزدا آلغا باسیب 1935نچی ییلغا کیچه‌جه‌ك بولساق، ینه عینی حالنی کوره‌مز. مه‌نه 1935نچی ییلی 27نچی مایدا توپلانغان مالدارساوخوز باشلوقلاری توپلانیشندا تورکمه‌نستان مرکزی اجرا قومیته‌سی رئیسی نادربای آیتاقوف «آینقسا تویه وه آت باشینی آرتیریش مسئله‌سنده جوده یامان حالدامز. بوکوب مهم مال جنسله‌ری حالادا ییلدان ییلغا آزالیب بارا یاتیر» دیدر. («تورکمه‌نسکایا ایسکرا» 1. 6. 35).

اوزبیکستان حکومتی باشلوغی فیض‌الله خواجه ساوخوز باشلوقلاری توپلانیشندا سویله‌دیگی نطقندا («پراودا ووستوکا» 30. 5. 35) «ساوخوزلاردا تورلو مال جنسله‌ری، آینقسا آت، تویه، ایشه‌ك وه باشقا ایش حیوانی جنسله‌ری باشی ینه‌ده آزالیب بارا یاتیر. آیریم ساوخوزلاردا تویه‌نگ آزالیشی نسبتی یوزده 50گه چیقادر. ایشه‌ك وه باشقا مال جنسله‌رینگ آزالیشی‌دا اونلارچا فائضگه کوته‌ریله‌در. مه‌نگچه بو هیچ بر صورتله یوتوق قاتارینا کیرمه‌یدر. ته‌ریسنچه بویوك بر که‌مچیلکدر» دیدر.

مه‌نه بو سزگه موفقیتله‌رنده‌ن کوب بحث ایتیلگه‌ن تشبثنگ 1935نچی ییل اورتاسنداغی نتیجه‌سی خلاصه‌سی. فیض‌الله خواجه ساوخوزلارداغی حقیقی وضعیتنی کورسه‌ته تورغان بونذای حادثه‌له‌رده‌ن بر قاتار مثاللار کیتریب، نیچین بونلاردان هیچ بریسینگ مطبوعاتدا کورولمه‌دیگینی، نیچین بونلارنگ مطبوعات بیتینه کیچمه‌دیگینی کولومسه‌ب سوراب‌دا کیته‌در.

بو ساویت روسیه آگه‌نتی‌نگ کولومسه‌ب ئه‌یتب کیتدیگی ییچیگ اوزی کوب نه‌رسه‌لر آگلاتادر. بو هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن اول ساویت مطبوعاتینگ تشبث باشلانغاندان‌به‌ری تینمای، آغیز کوپورتوب سویله‌ب کیلدیگی موفقیتله‌رنگ نیمه‌ده‌ن عبارت ایکه‌نینی وه ساویت مطبوعاتنداغی موفقیت

سوز وه رقملارینك نه درجه‌ده شایان اعتماد بولغانلیغینی وه بو حقدا نه قادار احتیاط کیره‌کلگینی کورسه‌ته‌در.

تورکستانك تورلو طرفلارندا اوتکه‌زیلمه‌کده بولغان مالدار خوجالقلار توپلانیشلارنداغی مذاکره‌له‌رده‌ن یه‌گی بر آغیرلق توغوب کیله یاتقانی‌دا آچیق کورولمه‌کده‌در.

قیشلاق خوجالیغی یه‌گیده‌ن قورولوب، «سوسیالیست سه‌کتورلاری» توزولورکه‌ن کیچیریلگه‌ن یاگلیشقلاردان بریسی‌ده اوزینی کورسه‌ته باشلاغان. قیشلاق خوجالیغی سوسیالیستله‌شتریلیب اختصاص خوجالقلاری آیریلیرکه‌ن ایکینچی قولخوزلار اوچون یالغز ایکین ییری گنه کیره‌ك بولووی نظردا توتولغان ایدی. او زمان بو جنس خوجالقلارغا نه حیوان وه نه‌ده بو حیوانی به‌سله‌ش اوچون کیره‌کلی آیریم ییر، اوت، سو مسئله‌سی نظر اعتبارغا آلنغان ایدی. ایکینچی قولخوزلارنگ بار ایش حیوانلارینگ‌دا تیز زماندا «قوروچ آت» (تراقتور وه باشقا ماکینه) ایله آلماشینیب یوقالیب کیته‌جه‌کی قناعتی حاکم ایدی. ذاتاً مملکتمزده‌کی مال قیرغینینگ اساس عامله‌رنده‌ن بری‌ده ساویت باشلوقلارندا حاکم بولغان بو کوروش ایدی. «اقتصاد، ایکینچیلك فنی باقیمندان ممکن بولوب بولماغانلیغینی بیلمه‌یمه‌ن. فقط بولشه‌ویکچه کوروشله ممکندر» اساسنه قورولغان بو خیالی باقیشنگ بوشلیغی، تورکستان خلقی، خوجالیغینا کوب گنه بهاغا مال بولغاندان سوڭ بولسادا، آگلاشیلدی. قولخوزلار حتی قولخوزچیلارغا خصوصی ملك شکلنده مال باقیش امکانی بیریله تورغان بولدی. مه‌نه بو زمان ایسکیده‌کی قاراش بیله‌ن یوروتولغان ییر بولوش حرکتینگ یاگلیشلق، آغیرلقلاری‌دا کورونوب قالدی.

ایسکی کوروش بیله‌ن مال باقو اوچون یارارلق ییر-سو مالدار خوجالقلارغانا تخصیص ایتیلگه‌ن، او جمله‌ده‌ن اوزبیکستاندا مالدار ساخوزلارغا بریاریم میلیون باش مال نورمی ایله ییر-سو آیریلغان ایدی. ایمدی آگلاشیلغان بو جنس ساوخوزلار مالّلاری بو نورمه‌نگ 1/3 ی قادار

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بولغانی حالدا یيرلەرینگ ، سولارینگ يتیشمەدیگندەن شکایت ایتب ، بوتون کەمچیلکلەرنی شو نقطەدان چیقاریب اوتورادرلار. ایمدییە گیدەن مال صاحبی بولا باشلاغان قولخوزلارغادا ماللارینی باقا بیلمەك امکانی لازم. بو یيرنی قایدان آلاجاقلار ؟ طبیعی مالدار خوجالقلارغا اوجملەدەن ساوخوزلارغا آیریلغان نورمدان چیقاراجاقلار. بو قادارکیگ امکان ایچندە موفقیتسز ایشلەب‌اوتورغان ساوخوزلاردا بوندای برشرائطنك‌تاراملەغی یوزندەن یەگی بر فلاکت چیقماسمی دیگەن اوی کوب کنه باشلارنی مشغول ایتمەکدە وە محلی ساویت حکومتلەرینی مخصوص بیلەرمەن هیئتلەرینە مسئلەنی تیکشیرتیب ، بیشو یولی قیدیرتماقدادر.

بو کیگ ، ثروتی توگەنمەس تورکستان دالالارندا وقتیلە بوساویت خوجالیغی موجودینگ بر نیچە مثلی قادار مال بیتەرلك درجەدە یيم‌سو تاپا بیلگەن ، یيلدان یيلغا اوسوب اوراغان ایدی. بوکون بوندای آغیرلقلار ، برکتسزلك کورونسە اونگ توب سببی ساویت خوجالیغینگ غیر طبیعی قاراقتەرندەدر... خوجالقداغی بوندای غیر طبیعی قاراقتەر بیتب ، او مملکتنگ طبیعی ، خلقنگ اجتماعی شرائطنە اویغون بر شکل آلمادیقچا بیلەرمەنلەر کیگەش وە قرارندان‌دا بر نەرسە چیقمایاجاقدر.

تیمور اوغلی

✶

تورکستان کولتور اثرلەرینك عاقبتی

ساویت غازیتالارندا تورکستان کولتور اثرلەرینگ خراب اولماقدا ، یوقالماقدا وە چیت أولکەلەرگە ساتیلیب کیتمەکدە بولغانلغینی بیلدیرە تورغان تورلو یازی وە خبرلەرنی ایمدیگەچە اوقوب توروبمز.

چار روسیەسینگ تورکستان باش والیسی گەنەرال سامسونوف 1913نچی یيلی تورکستانداغی تاریخی اثرلەرنی ساقلاش توغروسندا قیلنغان بر مراجعتغا «ایسکی اثرلەر قانچا تلف بولسا ، روس حاکمیتی

اوچون شونچا یاخشیدر» دیگەن جوابنی قایتارغان ایدی (*).

ایمدیگی تورکستاندا حاکم روس بولشەویکلەری ایسە اوزلەرینگ آچیقدان آچیق دین دوشمانی ایکەنلکلەرینی سویلەب ، تورکستانداغی مسجد ، جامع ، ساغانا...دەك تاریخی اثرلەرنگ ییقیلیب بوزولوشیغا کولوب قاراماقدالار. حتی اولار عصرلارچا عمرگە ایگە بولغان تورکستاننگ مسجد ، جامعلارینی بوزاراق اورنیغا قیزیل میدان سالیب ، اورتاسیغا لەنین ، چتیگە مارقس هیکللەری قویوب ، تورك مدنیتی خرابەسی اوستیگە «ساویت روس مدنیتی» قورماقدالار. تاشکندنگ تاریخی بنالاری سیراسندا مهم اورون توتقان ایسکی جووەدەکی بیکلەر بیگی مدرسەسینگ بوندان بر نیچە یيل ایلگەری بر طرفی بوزولوب ، اورتاسیغا لەنین هیکلی قویولغان ایدی. ایندی «قیزیل اوزبیکستان»نگ شو یيل 8نچی ایوندا چیققان 130نچی سانینگ 4نچی بیتندە باسیلغان بر رسم وە آنگ آستندا تورغان سوزلەردەن مذکور تاریخی مدرسەنگ بوتونلەی بوزولماقدا بولغانین وە اورنیغا باغ قیلنماقچی ایکەنلگین اورگەندیك.

12—15نچی عصرلاردان ایندیگەچە ساقلانیب کیلگەن تاریخی بنالار دینامیت واسطەسیلە خراب ایتلیب ، هواغا اوچورولمەکدە وە تورکستاننك خان سرایلاری دیوارلاری آستنداغی مەرمەر تاشلاری قوپاریلیب ، کوپروکلەر اوچون ایشلەتگەلی آلیب کیتیلمەکدەدر. مثلا خیوە شهرندەکی «کورونوشخانە»نگ مەمەر فرشلەری خیوە رایونی محلی خوجالق بولومی طرفدان کوچورولوب ، کوپروککە ایشلەتیلگەنی کبی خوقندەکی محمد علی خان مدرسەسی بوزولوب ، اونگ‌دا درو‌زەلەری کوپروککە ایشلەتیلگەندر. («قیزیل اوزبیك.» 35 .4 .11).

تورکستاننگ تاریخی کولتور اثرلەرندەن سانالغان عمارتلەری روس أدارەسی آستندا شوندای فلاکتلی عاقبتە اوچرامشکەن ، قیزیل استیلا چاغی بوخارانك بای کتبخانەسی روس قیزیل اورودوسی طرفدان

(*) (В. Н. Портевальд „Путевые очерки Туркестана“, Москва, 1914, стр. 131.)

وحشيانه ياندیریلیب محو ایتیلمشکه‌ن، ایندیگه‌چه ساقلانیب قالنغان توركستاننڭ یازما، باسما اثرله‌رینڭ‌ده عینی عاقبته یولوقا باشلاغانینا ینه ساویت منبعلاریله شاهد بولماقدامز.

بولتورغو ساویت غازیتالارندا، تاشکندده‌کی اورتا آسیا کتبخانه‌سنده، IX—X نچی عصرلاردا وه اوندان کیینگی دوره‌رده یازیلغان وه اولوغ تاریخی اهمیتکه ایگه بولغان تورت میڭ ایسکی قولیازما اثر بارلغینی اوقوغان ایدیك. عرب، تورك وه فارس تیلله‌ریده یازیلغان شو قولیازمالارنی بر پارچا تیکشیریش نتیجه‌سیده، توركستان تاریخی حقیدا كوب بای ماته‌ریاللار بارلغی آگلاشیلغان وه شو وقتغاچا تاریخچیله‌ر اوچون قاراڭغی بولوب کیلگه‌ن اثرله‌رنڭ آرتق آیدینلاشماقدا ایکه‌نلگی معلوم بولغان ایدی. شو تورت میڭ قولیازما اثر آراسندان آینیقسا شیبانی خان وه اونڭ اولادلاری تاریخنه عائد بولغانلاری كوب قیمتلی تاپیلغان ایدی. فقط شرق تیلله‌ریده یازیلیب، ایمدیگه‌چه کیره‌گینچه تیکشیریلمه‌ی، ترتیبگه سالینمای قالغان شو نادر قولیازمالارنڭ کون کونده‌ن خراب اولماق تهلکه‌سینه معروض قالغانلغینی ایما ایتوچی قیچقیریقلار ایشیتله باشلاندی. بو قورقو طبیعی توركستاندا کتبخانه وه موزه‌گه یارارلق بر بنانڭ یوقلغندان وه چارلق روسیه‌سی کبی ساویت حکومتینڭ‌ده توركستاننڭ تاریخی اثرله‌ریگه اهمیت بیرمه‌گه‌نلگنده‌ن کیلمه‌کده‌در. بارچاغا معلومدر، که بولشه‌ویك حکومتی شونچا اوزون دوام ایتکه‌ن حاکمیتی دورنده بزنڭ توركستاندا عصری مفهومده بر موزه، یاخود کتبخانه‌گه یارارلق بر بنا سالمامشدر. بوندان بر نیچه ییل ایلگه‌ری تاشکندده بویوك بر بنا سالیندی. «گه. په. او» طرفدان توركستاننڭ عزیز ییگیتله‌رینی، بالالارینی چوروتمه‌ك مقصدیله سالنغان بو بنا یالغز تاشکندنڭ ایمه‌س، بوتون توركستاننڭ أڭ بویوك عصری بر بناسی سانالیب، توركستان خلقی آغزندا «تیریکله‌ر مزاری» دیب آتالادر.

توركستاندا کتبخانه وه موزه اوچون یارارلق بر بنانڭ یوقلغی ایمدیگه‌چه قولغا کیرگه‌ن یازما اثرله‌رنڭ‌ده خراب اولاجاغی قورقو-

سینی هه‌ر منور ذهنده بارغان ساری اولغایتماقدادر.

دوشنبه شهرنده‌کی دولت کتبخانه‌سنده‌ده 300 قولیازما اثر بولوب، بولار آراسیدا 15 نچی عصردا تاریخچی کمال‌الدین عبدالرزاق تامانیدان یازیلغان اولوغ بیك تاریخی وه سلطان میرزا حسین چاغندان قالما بر قولیازما — په‌ك نادر بیبلیوغرافیا ایله امیر عمر خان زمانداغی شاعر بهجت‌نڭ قولیازما اثری کبی مهم وه توركستان تاریخی اوچون كوب ده‌گه‌رلی قولیازمالار باردر.

آرخه‌ئولوغ ویاتکین تامانیدان توپلانغان قولیازمالار قولله‌کسیونی‌دا بزنڭ توركستان تاریخیمز اوچون أڭ قیمتلی بر توپلام سانالیر. ویاتکین أولگه‌نده‌ن سوڭ، تاشکند اورتا آسیا کتبخانه‌سی، اونڭ خاتونیدان 190 قولیازما ساتیب آلدی. بر تاشکند غازیتاسینڭ بیلدیریشینه کوره، ویاتکین‌نڭ خاتونیدان اون میڭ سومغا ساتیب آلنغان بو قولیازمالاردا، خراب اولماق قورقوسینا اوچراب تورغان تورت میڭ قولیازما اثر قاتارندا تورادر.

ینه شو تاشکند کتبخانه‌سنده‌کی اثرله‌رده‌ن «جامع التواریخ» تیکشیریله باشلانمشدر. مؤلفی رشیدالدین دیگه‌ن بر کشی بولغان بو کتابنڭ برنچی جلدی شهرسبزده‌کی جوره‌بیك‌نڭ اوغلیدان ساتیب آلنغان‌ایکه‌ن. بو کتابنڭ ایکنجی جلدی ایسه توركستاندان یوقالیب کیتیب، نا معلوم کیشیله‌ر آرقالی لوندونغا باریب قالغان وه ایمدی بریتانیا موزه‌سی ("British Museum") ده ساقلانماقدا ایمش.

توركستان ساویت مطبوعاتندا توركستان آثار عتیقه‌سینڭ ساویت مرکزیگه تاشیلیب، او ییرده‌ن قاچاقچیلق صورتیله باشقا أولکه‌له‌رگه چیقاریلیب ساتیلماقدا ایکه‌نلگی حقندا دفعه‌لارچا یازیلمشدر. بعضی توركستانلیلار طرفدان، ساویت مرکزله‌رنده توركستان آثار عتیقه‌سی ایله قاچاق ساتیچیلق ایتوچی کیشیله‌رنی تأمین ایته تورغان بازارلار بارلغی افشا ایتلمش وه رسمی دائره‌له‌رنڭ نظر دقتی بو جهته تارتیلمشدر. بونیڭله برابر حکومتنڭ توركستان تاریخی اثرله‌رینی قوروش، اونی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تورکستانِنگ اوزنده ساقلاب قالیش یولندا قطعی بر چاره کوردیگنه دائر بر علامت سیزیلمه‌یدر. تیریسینچه تورکستاندان تاریخی اثرله‌رنگ نا معلوم کیشیله‌ر طرفدان ایچکی روسیه‌غا یاشرین صورتده تاشیلیب تورغانلغینا دائر علامت وه شکایتله‌ر اولگیسینه قاراغاندا کوبره‌ك کو۔رولمه‌کده وه سیزیلمه‌کده‌در.

تورکستان منورله‌ری اوز کولتور اثرله‌ریمزنگ اوز یورتمزدا ساقلانیش کیره‌کلگینی آلغا سورمشله‌ر وه ایمدیگه‌چه زمین وه شرائطنك یول بیرگه‌نیچه شو استقامتده چالیشمشلاردر. بز حکومت دائره‌له‌رنده مسئولره‌ك اورون توتا آلغان تورکستانلیلاردان بعضیلارینگ موسقوا، له‌نینغراد کبی ایچکی روسیا بویوك شهرله‌رنده‌کی موزه‌له‌رگه تورلو یوللار ایله باریب کیریب قالغان تورکستانغا عائد تاریخی اثرله‌رنگ تاشکند، سمرقند یاخود عشق‌آباده‌ك تورکستاننگ بر شهریگه کتیریب بیرله‌شتریش حقندا اورونوب کورگه‌نلکله‌رینی‌ده بیله‌مز. ایسیز، که کوب اورونلو بولغان بو اورونوشدان ساویت شرائطندا مثبت بر نتیجه چیقارماق ممکن بولمای قالمشدر.

ایمدی اسمله‌ری یورتداشلاریمزغا نا معلوم بولماغان منورله‌ریمزده‌ن عبدالله قادری، چولپان، ایلبیك، ن. علی محمد وه‌ص. سانجار تور۔تورکستاننگ باسما وه یازما اثرله‌رینی تورکستاننگ اوزنده ساقلاب قالینیشینی آلغا سوروب، اولار اورتاغا ساویت زمین وه شرائطینا اویغو۔نراق بر اسلوبده یه‌گی بر تکلیف قویماقدادرلار. «قیزیل اوزبیکستان»۔نگ شو ییل 24نچی مایدا چیققان سانینگ سوگنچی بیتنده باسیلغان بو یه‌گی تکلیفده شوندای دیله‌در:

«ایسکی کتابلارنگ اهمیتینی سویله‌ب اولتوروشکه حاجت یوق. عموماً هه‌ممه مدنی میراثله‌ر ایچیده أڭ که‌تته اورون توتقانی کتابلار ایکه‌نی بارچاغا بیلگیلك.

جمهوریتیمزنگ تورلو بورچه‌کله‌رنده، هه‌ر کیمنگ قولیدا بیکینیب، آرتیقچا متاع بولوب یاتقان قیمتلی اثرله‌ر جوده کوب. بولار

ایگه‌سینی تاپالمای چه‌نك۔توپراق آراسیدا کومولوب یاتادی. حالبوکه کونده‌ن کونگه سانی اوسوب تورغان علمی خادمله‌ریمز اوچون اولار جوده کیره‌ك. اوندان تاشقاری، سویه اوسوب، مدنی درجه‌سی کوته۔ریلیب تورغان عامه هه‌م یه‌گی وه ایسکی کتابلارغا طلبگار.

اتفاقنگ باشقا قسملاریدا ایسکی کتابلار سوداسی دولت مؤسسه۔له‌ری قولیغا آلنغان. بولار قیمتلی اثرله‌ر توشکه‌نده درحال علمی تشکیلا۔تلار، کتبخانه‌له‌ر وه موزه‌له‌رگه تاپشیرادیلار. شونگ بیله‌ن برگه عامه‌وی طلبگارنی هه‌م قاندیریب تورادیلار. چونانچه ماسکاودا نوقول ایسکی کتابلار آلیب۔ساتا تورغان اونلارچا دولت مغازه‌له‌ری بار. بزده هه‌م ایسکی کتابلار بایلیغینگ زور ایکه‌نیگه قارامای بوتون اوزبیکستاندا لااقل بر کوشك(*) هه‌م یوق. شونگ اوچون بو ایش ئه‌لله قاندای سوادسز آداملار، توغروسی جایقاوچیلار قولیدا قالیب کیلمه‌کده.

بزنگ فکریمزچه «اوز نشر» (اوزبیکستان نشریاتی) بو ایشکه آیریم اهمیت بیریب صحافلك (Bukunist) دوکانله‌ری آچماغی یاکه اوز که‌تته مغازه‌له‌ریده آیریم بورچه‌کله‌ر تشکیل قیلماغی کیره‌ك. احتمال بعضی اورتاقلار: «اوز نشر یه‌گی کتابلار سوداسینی قانچالق یولغا قو۔یوب کیلدی‌که، ایمدی ایسکی کتابلار بیله‌ن مشغول بولسون؟» دیب آیتارلار. هیچ بولماغاندا «اوز نشر»نگ تجربه اوچون تاشکندنگ اوزیده بوندای بر مغازه آچیشی ممکن. بونگ اوستیگه ینه، البته، بو مسئله اهمیتلی بولغانی اوچون، معارف قومیسارلغی هه‌م کومه‌کله‌شمه‌ی قویماسا کیره‌ك. آیریم کتبخانه‌له‌ر بو ایشکه قزیقتانلاری اوچون اولار هه‌م آرالاشیب تورارلار. دیمه‌ك جماعت قونتروللغی وه یارده‌می هه‌ر جهتده‌ن تأمین ایتله‌جه‌کدر.

بوندای بر مغازه آچیلغاندا قدیمکی باسما وه یازما اثرله‌رنی تانیش، اولارنی کیره‌کلی کیشیله‌ر وه مؤسسه‌له‌ر قولیغا توپلاش ممکن

(*) اصل نسخه‌دا "Kioska„ دیب یازیلمشدر. روس وه آوروپالیلارنگ "Kiosk„ دیدیکله‌ری بو سوز تورکچه کوشك (Köşk)ده‌ن چیقمشدر.

بولغانیدەك، سوڭغو وقتلاردا چیقیب تارقاتیلیب کیتکەن وە قایتادان باسیلماغان کتابلارنی آییر باشلاب توروش اوچون هەم امکانیت حاصل بولادی.

بنابرین معارف قومیسارلغی وە «اوز نشر»دەن بو ایشکه اعتبار قیلیب، «صحافلك» (Bukunist) مغازەلەر آچیش توغروسیدا چارە کورمەکلەرینی سورایمز.»

قاندای آچینارلق تجلی‌در، که ایرکین ملتلەر توپراقلار، دڭزلەر آستندان تاریخی اثرلەرینی قازیب چیقاریب، اوزلەرینڭ تاریخدەن اولگی خصوصیتلەرینی أورگەنمەك یولندا هیجانله چالیشدیقلاری بر چاغدا، روس أدارەسی، حاکمیتی آستندا قالغان بوکونگی تورکستان تورکلگی اوزینڭ ییر اوستندە کورونوب تورغان تاریخی اثرلەرینی ساقلاماق، حتی سوڭغو دورلەریگه عائد باسما وە یازما اثرلەرینی بر آراغا توپلاب، اولارنی تیکشیرە بیلمەك امکانندە ایگه ایمەسدر.

اوقتای

✶

تورکستاندا «تیل سیاستی»

یاقیندا قازاغستان معارف قومیسارلیغی بر قومیسیون توزوب تیل وە آتامالار مسئلەسینی قایتادان تیکشیرتیردی. بو تیکشرمە نتیجەسندە تورکستان تورکچەسی، قازاق لهجەسی باشینا کیتریلگەن، کیتریلمەکدە بولغان فلاکتلەر بوتون آچیقلیغی بیلەن بر داها اورتاغا قویولغان بولدی. ادبی، آینقسا ترجمه تیلی دیدیکلەری تیلنڭ کیمسەگه آڭلاشیلمایتورغان، هیچ بر نەرسەنی توغرو افادە ایتە آلمایتورغان بر نەرسە بولوب قالغانی **کورولدی**. بو صورتله تیل بر طرفدان قازاق خلق کتلەسندەن آیریلیب **اوزاقلاشقان** بولسا، ایکنچی طرفدان او موسقوانڭ کوتدیکی نتیجەنیدە بیرمەدی. چونکه موسقوانڭ تیلنی روس تیلی تأثیرینه آلماق سیاستی

یالغز تورکستان ملی تورك کولتورینه ضررلی گنه بولوب قالمادی. قیزیل روسیه ایمپەریالیزمینڭ مفکورە میداندا یوروتماق ایستەدیکی کورەشنیدە آقساتدی. بوکون ترجمەلەرنڭ هیچ بریسی ایشکه یارامای تورادر. ساویت حکومتی اوزینڭ 18نچی یاشنداادا مفکورە ساحەسندا ایشکه یارارلق برگنه بولسادا اثر یاراتا آلمادیغینا، برگنه توغرو ترجمه ایشلەتە بیلمەدیگینه شاهد بولوب تورادر.

قازاغستان معارف قومیساری جورگەن اوغلی تیمربیك بو مناسبتله «قازاغستانسکایا پراودا» (17, 18. 5. 35)دا نشر ایتدیکی ایکی اوزون مقالەسندە، گویا بو مسئلەنی تیکشیرگەن بولوب، اوزی طرفدان یولدا کورسەتەدر. جورگەن اوغلی بو مقالەسندە تورلو منبعلاردان چیققان تورلو حادثەلەرنی بربری بیلەن قاتیشتریب بوتونلەی آڭلاشیلماس بر نەرسە قیلیب قویغان. اونڭ ایڭ کوب آڭلاشیلماغان ییریدە ساویت سیاستی آرقاسندا کیلیب چیققانلیغی آچیق کورونوب تورغان آغیرلقلارنڭ گناهینی تورکستان ملتچیلەری — آلاش ضیالیلەرینه یوکلەتیشکه اورونوشیدر. «قازاق تیلندە یات کورونوشلەر»دەن بحث ایتمەکچی بولغان قومیسار آلاش ضیالیلەرینڭ قازاق تیلینی هەر نەرسەدەن اول اوز بایلیغینا، عموم تورك تیلی بایلیغینا تایاتریب، اوز طبیعی قانونینڭ ایجاب ایتدیردیگی یولدا انکشاف ایتدیریشکه اورونغانلارینی کورسەتەدر، که ساغلام توشونوش وە انصافلی بر حکم اوچون بو قومیسار ادعاسینڭ تیریسینی افادە ایتەدر... او تیلدە یات کورونوش ایمەس، یات کورونوشلەردەن ساقلانو ایمتیلیشیدر.

جورگەن اوغلی بو، تیلنی اوز طبیعتی، اوز قانونلاری دائرەسندە انکشاف ایتدیرو دیگەن ساغلام طبیعی، ملی تیلچیلك یولینڭ آلاش ضیالیلەری یولینڭ قهار قیزیل روسیه تەررورینادا باقماسدان دوام ایتب، اوز ایشینی کوزەتب کیلمەکدە بولغانلیغینی کورسەتەدر. بو جهتنی مسئول بر موسقوا آگەتی، بر قومیسار آغزندان تثبیت ایتدیرو بزنی کوب سەویندیرەدر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

جورگەن اوغلى ساويت قازاغستانى ادبى تيلى ، توغروراقى‌ئەيتكەندە ترجمە تيلينگ ايسكيدەكى چارلق أدارەسى تيلماچلارى تيلندەندە ياما-نراق ، هيچ كيمگە آڭلاشيلمايتورغان بر «ژارگون»(*) بولوب قالغانينى سويلەيدر. اونگ بو تثبيتى جودە توغرو. بوكونكى ساويت نشريات وە مطبوعات تيلى ايلە اصل قازاق تيلى ، قازاق خلق كتلەسينگ كوب آز باغلانيشى قالغان. بو جهتنى توغرو تثبيت ايتكەن قوميسار بو غير طبيعى كورونوشنگ گناهينى آلاش ضياليلەرينە يوكلەتيشكە اورونادر ، كە بو جهت حقسزلق ، انصافسزلقدر. بونداى «ژارگون»نگ چيقووى تيل بيلمەسلك نتيجەسى ايكەنينى اونك اوزىدە جودە ياخشى بيلەدر. اونگچون دە اوزى قازاق تيلينگ قاراقتەر وە قاعدەلەرينى بيلمەگەنلكدەن توقان ياكليش ترجمەلەردەن بحث ايتەدر. آلاش ضياليسى ايسە قازاق تيلينك ايچكى وە تيشقى بوتون اوصافينى هەر كشيدەن داها ياخشى بيلەدر. اونگچوندە آلاش ضياليسينگ ساويت سياستى محصولى «ژارگون»نگ چيقووندا هيچ بر تورلو قاتناشى بولالمايدر... اصل بو «ژارگون»نگ يارانيش تاريخينە باقسانگز ، ساويت حكومتينگ آلاش ضياليسينى ايشدەن اوزاقلاشديرو تدبيرلەرى ايلە قطعى باغلى بولغانينى كورەسز. قازاق تيلينى بيلگەن ، خلقينى تانيغان «آلاش»نى ايشدەن اوزاقلاشترغان ساويت حكومتى اونلارنگ بيرينى تيل بيلمەس تيلماچلارى ايلە تولدور-دى. اونلارغا ساويت متخصصى ، ساويت تيلچيسى كبى اسملەردە تاقدى.

ايمدى قوميسارنگ اعترافينە كورە ساويت تيلماچلارينگ تيلى ايسكى تيلماچلارنگ تيلندەندە يامانراق بولوب كيتكەن بولسا بونگ گناهى كيمدەدر؟ اصل گناه بو تيلماچلارنى قوللانا تورغان آغالاردا ايمەسمى؟ حتى بو حال تيلماچلار اوچوندە شرائطنگ ايسكيسندەندە آغير ، يامان بولوب كيتكەنينى كورسەتەدر.

جورگەن اوغلى مقالەسينگ سوڭندا آتامالار بحثنە دائر اوز فكرينى خلاصە ايتەدر.

(*) هەر تورلو تيل وە شيوەلەردەن قورولش «قوراما-بوزوق شيوە» ديمەكدر.

1) بين‌الملل آتامالار اوزگەرتيلمەسدەن قبول ايتيلسين. قازاقچادا قارشيليغى بولماغان سوزلەر اوچون روس آتامالارى آلينسين.

2) عمومى فن پرەنسيپلەرى اوچون قوللانيلا تورغان آتامالار بوتون فن پرەنسيپلەرينە بردىك قوللانيلاجاق شكلدە آلينسين.

3) بعضى بر آتامالار تورلو فن پرەنسيپلەرى اوچون تورلوچە آلينا بيلير.

4) معين فن اوچون قبول ايتيلگەن آيريم آتامالار باشقا ساحە-لاردا باشقا مفهومدە قوللانيلماسين.

جورگەن اوغلى مقالەسندە طبيعى هەر مادە آيريم ايضاح وە مثاللار ايلە بالتفصيل آڭلاتيلادر. اونگ برنچى مادە اوچون بيرديگى ايضاحات شايان دقتدر. او ، «بز بين‌الملل آتامالارنى بوتون دنيا تيللەرندە قوللا-نيلغان شكلدە آلينشدان وە قازاق تيلندە قارشيليغى بولماغان سوزلەر اوچون روس آتامالارى آليشدان سويلەگەندە زحمتكش خلق كتلەلەرينك برلەشووينە ياردام وە خدمت ايتكەن بولامز» ديدر.

مەنە بو قيدى ايلە قوميسار قازاق تيلندە ياتلقدان شكايت ايتكەن بولوب تورروب ياتلق كيريتمەكچى بولغانينى آچيق كورسەتب قويماقدا-در. شو قادارينى جورگەن اوغلىدە ياخشى بيلسە كيرەك ، كە بوتون دنيا تيللەرندە قوللانيلغان اورتاق آتامالار بولسادا ، هەر يردە بر تورلو يازيليب ، بر تورلو سويلەنگەن آتاما يوقدر. هەر خلق قبول ايتديگى ، تيلينە كيريتديگى آتامانى اوز تيلى قاراقتەر وە قاعدەسنە اويدوروب ، آتامانى تيلنگ اساس قاعدەسينە بويسنديريب سويلەيدر ، اوز تيلينگ قاعدەسينە كورە يازادر. بو نقطەدا قوميسار تيلندەكى «بوتون دنيا تيللە-رى» ديگەن مفهوم اوزى برآز ايضاح طلب ايتە تورغان بر نەرسەدر. جورگەن اوغلى دنيا ديگەندە حقيقتاًدا انسانلق دنياسينى توشونەديمى؟ يوقسا قولنداغى فرقە قارتاسى ايجابى «پرولەتارلار وطنى ساويت روسيە-نى وە اوقتوبر تيلينى گنەمى توشونەدر؟» قازاقچادا قارشيليغى بولماغان آتامانى روسچادان آلينماسينى مخصوص قيد ايتيشى ايسە بزنك تخمينمزدە

حقلی بولوویمزنی کورسەتەدر. ذاتاً بوکونگەچە یوروتولوب کیلمەکدە بولغان تارتیشمادان ساویت روسیەنگ اوز قولی آستنداغی خلقلارغا دنیا دیگەندە ساویت روسیەدەن کیگرەك، دنیا تیللەری دیگەندەدە «اوقتوبر تیلی»ندەن باشقا نەرسە توشونوشکە یول قویماقچی بولماغانلیغی آچیق کورونوب کیلمەکدەدر. بونگ اوچون یاقین‌غنا زماندا قیزیل پروفەسور خانسوارنگ باشنە کیلگەنلەرنی ایسلەش‌گنە کفایت ایتەدر.

تورکستان ملتچیسی، آلاش ضیالیسی‌دە دنیانگ حقیقی دنیا مفهومندە، دنیا تیللەرینك‌دە توغروسی آگلاشیلماق شرطیلە، بوتون دنیا تیللەری انکشافندە تأثیر ایتب کیلمەکدە بولغان تیلنگ طبیعی قانونلارینی زورلاماسلق یولندا اوز تیلندە قارشیلیغی بولماغان بین‌الملل آتامالارنی تیلنك قاعدەسنە بویسندیریب آلیشنی هیچ بر زمان رد ایتمەگەن، بوکوندەن سوگرادا رد ایتمەیدر. فقط او بوندای کوز آلداتوچی سوزلەرنگ آرقاسینا یاشیرینغان قارا، چیرکین نیتلەرنی قطعی صورتدە رد ایتەدر. او قومیسارنگ بحث ایتدیکی فلان تیلدەن، فلان شکلدە آلو کیرەك دیگەن قیدلەرنی قبول ایتمەیدر. چونکە بو قیدلەردەن بر روسلق، روسچیلق، روسلاشترما سیاستی آچیق کورونوب تورادر... او بو یولندا اوز خلقی کولتورینگ کوتەریلیشنە، تیلینگ انکشافینە یاردەم ایتدیکی کبی ساویت «ژارگونلار»ینگ چیقووینادا مانع بولاجاقدر. اونگ بو یولی ایسە یالغز موسقوا قیزیل ایمپەریالیستلەرینی‌گنە ایمەس، یرلی آگەنت جورگەن اوغلی‌لارینی‌دا راحتسزلندیرەمەکدەدر. اونگچون‌دە جورگەن اوغلی آلاش ضیالیسینگ قازاق خلقینی «پرولەتارکولتوری» وە «اولوغ وطن»دەن آیریب آلماقچی بولغاندان جانی-جیگەری کویوب بحث ایتەدر.

ایستەر جورگەن اوغلی، ایستەردە ساویت روسیە ایمپەریالیستلەرینك جان جیگەرلەری یانماسینگ فائدەسی یوقدر... حرکتلەری، اورونوشلاری غیر طبیعیدر. هەر غیر طبیعیلیکنك عاقبتی بوکونکی ایریشدیکلەری «ژارگون» بولغانی کبی آلاش ضیالیسی، تورکستان ملتچیسینگ طبیعی

ساغلام حرکتی اوگنە کیچەدە آلمایاجاقلار. او بوتون مانعلارا رغماً اوز یولندا دوام ایتەجەك وە کیتدیکچە انکشاف ایتب کوچ آلاجاقدر.

تورکستانلیلار اوزلك، تورکلك وە تورکستانلیق یولندا!

ایسەن تورسون

*

ساویت روسیادا

(7نچی قوم اینتەرن قونغرەسی)

یتتی ییللق بر کیچیکودەن سوك نهایت شو ییلنگ 25نچی اییولندە موسقوادا قوم اینتەرن‌نگ 7نچی قونغرەسی آچیلدی. ایگ کیچی اوتکەن ییل چاقیریلیشی لازم کیلگەن قونغرە ساویتلەر اتفاقی ایچکی وە تیشقی سیاستندەکی آغیرلقلار، آلماشنولار یوزندەن بوکونگەچە کیچیکتریلیب کیلدی. باشدا «برنچی بیش ییللق»نگ نتیجەسینی کوتدیلەر. بولشەویکلەر «برنچی بیش ییللق» سوگنا توغرو، 1933 ییلغا آوروپادا یەگی بر دنیا سوغوشی، بونگلە برلکدە دنیا انقلابی حرکتی حاضرلانیب اولگورەجەکینی اویلاغانلار ایدی. «بیش ییللق» کوتولگەندیك بولوب چیقمادی. آوروپادادا سوغوش باشلانمادی. 6نچی قوم اینتەرن قونغرەسی (17 اییول—1 سەنتابر 1928) «ختایدا انقلابی آقیمنگ کوچەیووی، هندستانداغی انقلابی چیقیشلارنك کیسکینلەشووی بو یوزدەن عمومی دنیا سیاسی مناسباتی آغیرلاشیب قاپیتالیستلەر دنیاسی نیگیزی سارسیلاجاغینی» اولدەن خبر بیریب کیتکەن ایدی. ختایدا «انقلابی سویە» آنارشی‌غا آیلانیب کیتدی. ساویت حکومتی اوزینگ یراق شرقداغی اویاسی مانجوریا وە اونگ تیمیر یولندان آیریلیب قالدی. ایمدی یراق شرقنگ بو طرفلارندا قیزیل موسقوانگ ایگ کوب قورقدیغی دشمانی یاپونیا نفوذی حکم سورەدر. هندستاندا انقلابی چیقیشلاردا بولشەویکلەرنگ کوتدیکلەری کبی کیسکینلەشمەسدەن، سونە باشلادی. هندستان

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

انقلابی «کون نوبتیندەن» آرقاغا تاشلاندی. وقتیله قوم اینتەرنچیلەر طرفدان حقارتدەن باشقا بر سوز بیلەن آغیزغا آلینماغان غاندی اوزینك اینگلتەرەگەقارشی بایقوت‌حرکتینی یەگیدەن باشلاسایدی، موسقوا سەوینیچینی هیچ بر یرگە سیغدیرا آلماس‌دااپدی. 6نجی وە 7نجی قونغرەلەر آرا‌سنداغی دوردە موسقوا اوچون ینەدە قایغیلیراق حادثەلەر بولوب اوتدی. آوستریادا سوسیال‌دەموقراتلار ییقیلدی. آلمانیادا ناسیونال‌سوسیالیستلەر ایش باشینا کیلیب، سوسیال دەموقرات وە قوممونیستلەر حرکتینی بوتونلەی اورتادان کوتەردی. —

بولارنك بوتونیسی ساویت حکومتینك ایچکی وە تیشقی سیاستینە وە قوم اینتەرن‌نڭ انقلابی خط حرکتنە سیزیلەرلك درجەدە تأثیر ایتمەسدەن قالمادی. مەنە شونڭ اوچون‌دە کوتوب تورو، ایچکی وە تیشقی ایشلەرنی یولغا قویوب ساویت حکومتی سیاستینی یەگی توقان تیشقی حادثات وە بین‌الملل شرائطغا اویدوروب آلغاندان سوڭغنا قوم اینتەرن قونغرەسینی چاقیریش کیرەك ایدی.

ساویت حکومتی ایچکی سیاستندەکی سوڭ یللار ایچندە بولغان اوزگەریشلەرنی بزنڭ اوقوچیلار جودە یاخشی بیلەدرلەر. موسقوا تیشقی سیاستی استقامتینڭدە اوزگەریلیشی آچیق کورونمەکدەدر. قوم اینتەرن قونغرەسینی تویلاب اونڭ ملی سەکسیونلارینا (شعبەلەرینە) ساویت حکومتی سیاستی بیلەن اویغون خط حرکت کورسەتو وە تعلیمات بیرو امکانی حتی احتیاجی توغدی. قوم اینتەرن عموم ساویتلەر اتفاقی اصلندە ایسە روس قوممونیست فرقەسی قاراماغی‌آستندا «دنیا انقلابی»وەهەرطرفدا «پرولەتار دیکتاتورلیغی» غایەسینی تعقیب ایتوچی برلك بولوب قالا بیرمەکدەدر. ساویت حکومتینی بعضاً قوم اینتەرن حکومتی دیب سانایدرلار. بو توغرو ایمەس. تەریسنچە قوم اینتەرن موسقواغا تابع، ساویت حکومتنە خدمت ایتە تورغان، اونڭ بویوزوقلارینی کورکورینە اوتەوچی مؤسسەلەرنڭ بریدر. دنیانڭ هەر طرفداغی قوم اینتەرن سەکسیونلاری، بوتونیسی بولماسادا، کوپچیلگی ساویت حکومتی حسابنە یاشایدر.

حاضرغی 7نچی قوم اینتەرن قونغرەسی فاشیزمگە قارشی کورەشنی اوزینڭ یاقین وظیفەسی دیب سایلایدر. دنیا انقلابی مسئلەسی ایکنچی نوبتکە کیچەدر. دیمەك قوم اینتەرن بورژوآ‌قاپیتالیزم دنیاسینا هجومدەن توختاب تدافعی یولغا توشەدر. هەمدە او یالغز اوز اوزینی (قوممونیزمنی) ساقلاشغاغنا ایمەس، لیبەرال‌بورژوآ دەموقراتیسی حریتنی قوروشغا توتونادر. ایمدیگەچە «باسقینچی تالانچیلار اویوشماسی» دیب آتاب کیلدیکلەری ملتلەر جمعیتینڭ اعضاسی بولغان ساویت حکومتی سیاستی مەنە شوندای خط حرکت توتونی ایجاب ایتدیرەدر. 6نچی قوم اینتەرن قونغرەسی ایمپەریالیست دولتلەر آراسندا تیزگنە سوغوش چیقیب کیتووینی امید ایتکەن، اونگچوندە خصوصاً اوزینڭ فرانسوز سەکسیونینا اوردوایچندە بوزغونلق توغدورا تورغان تشویقات یوروتونی بویورغان ایدی. ایمدی ایسە باشقا تورلو «آهنگ»لەر ایشیتیلمەکدەدر. چونکە ساویت حکومتی سوغوشدان قورقادر وە ستالین فرانسەنڭ ملی مدافعە سیاستینی یاقلاش مجبوریتندەدر. فرانسوز قوممونیستلەری باشلوغی مارسەل کاشەن‌دە بو دفعە 6نچی قومینتەرن قونغرەسندەغیدیك فرانسە اوردوسندا بوزغونچیلق پروپاغانداسی یوروتقانلق بیلەن ماقتانمایدر. بو طبیعی فرانسوز قوممونیستلەری فرانسا سالداتلاری ایچندە پروپاغاندا یوروتمایدرلار دیمەك ایمەس. پروپاغاندا یاشیرین صورتدە اوز یولندا بارادر. آنجاق ایسکیدەکی کبی فرانسوز سالداتلارینی فرانسە حکومتنە قارشی عصیانغا چاقیرغان آچیق بیانامەلەر تارقاتیلمایدر. ستالین فرانسوز قوممونیستلەرینە فاشیزمگە قارشی کورەشدە یالغز سوسیال دەموقراتلار بیلەن ایمەس، حتی رادیقاللار بیلەن‌دە جبهە برلگینە کیرونی امر ایتەدر. کاشەن‌دە قونغرەدە یەگی ستالین سیاستی موفقیتندەن غرورلە بحث ایتدی.

خلاصە: قوم اینتەرن ایسکیسی کبی بوتون دنیا قوممونیست فرقەلارینڭ انقلابی برلگی بولوب قالایرەدر. لاکن بوکون قومینتەرنڭ انقلابی خط حرکتی ساویت روسیەنڭ ایچکی وضعیتی وە تیشقی سیاسی حادثەلەرنڭ ایجاب ایتدیردیگی وضعیت بیلەن اویغون بر شکلدە

يورويەجەك. قوم اينتەرن ساويت حكومتينڭ كورسەتووی بويونچا انقلابی
كورەشينی بعضاً كوچەيتب، بعضاً آزايتب بارسادا، بونيڭلە او اوزينڭ
توب مقصدندان هيچ بر صورتلە آيريلمايدر. مثلا ساويت روسياغا آچيق
دوشمان ديب تانيلغان ياپونيا، لهستان وە آلمانياداغی قوممونيست فرقەسی
فعاليتی بيلەن دوست توركيەدەكی قوممونيست تشكيلاتلاری فعاليتی بو
ساويت حكومتينڭ دوستلق، دوشمانلق سياستلەری ايلە اويغون بر شكلدە
يوروتولاجاقدر.
مچ.

ايسكەرمە: «دوست توركيە»دەن 7نچی قومينتەرن قونغرەسينە توركيە
قوممونيست فرقەسی نامندان فردی(*) قاتناشماقدادر. فردی‌نڭ نامينی
42 اعضادان عبارت قونغرە هيئت رياستی ليستەسندەدە كورەسز. فردی،
طبيعی، ملی توركيە حكومتی وە عموماً «قامالچی» (كمالچی)لارغا
باريشماز دوشماندر. دوست آنقارا حكومتينڭ كوڭلينی قالديرماسلق
نيتيلە بولسا كيرەككە «سوريە قوممونيست فرقەسی نامندان نادر، فلسطين
قوممونيستلەری نامندان يوسف وە فلان ديب قونغرەدە حاضر وكيللەرنك
قايسی مملكتدەن ايكەنليگنی آچيب يازغانلاری حالدە، موسقوا «پراودا»
غازيتاسی (35 .8 .1) يولداش فردی 31نچی ايپولدە قوممونيست فرقە-
لەرينڭ ياقين شرق مملكلەريندە يورگوزمەكدە بولغان حركتلەری حقندا
نطق سويلەدی» ديب گنە بو فردی‌نڭ توركيە قوممونيست فرقەسی وكيلی
ايكەنليگينی يازماسدان اوتكەن. فردی‌نڭ توركيە قوممونيستلەری‌وكيلی
ايكەنليگينی ايسە 35 .8 .1دە چيققان «ايزوەستيا» غازيتاسی كورسەتيب
قويغان.

بين‌الملل وضعيت

ايتاليان-حبشستان تارتيشماسی بين‌الملل سياستدەكی باشقا مسئلەلەرنك

(*) بو فردی «انقلابچی شرق» مجموعەسندا ملی توركيە حكومتيگە قارشی مقالەلەر
يازيب يوروچی فريدی (بعضاً فريدوف ديب‌دە آتالادر)می، يوقسا اونڭ توغرو اسمی
فردی‌می ايكەن؟

بوتونيسينی آرقاغا تاشلاتدی. آيلاردانبەری بوتون دنيا سوغوش كوتو
هيجانی ايچندە ياشايدر. ايتاليا حكومتی عسكر، قورال تولدورولغان
كيمەلەرنی آرقا-آرقادان حبشستان حدودی باشينا يوللاماقدادر. ايتاليا
ديكتاتوری بەنيتو موسسولينی‌نك سوغوشچان نطقلاری‌دا بربرينی تعقيب
ايتمەكدەدر. حبشستان ايمپەراتوری ايسە موسسولينی‌نڭ بو سوغوشچان
سوزلەری ايلە اونڭ سوغوش حاضرلقلارينا مقابل ملتلەر جمعيتنە وە
سوغوشنی رد وە غير قانونی اعلان ايتكەن 1928نچی يلی امضالانغان
«بريان-كەللوغ» ميثاقينی امضالاغان دولتلەرگە مراجعت نوتالاری يوللا-
ماقدادر. بختسز حبشستان‌نڭ شكايتلەری تيڭلانيب، اهميت بيريلگەن-
لگينڭ آزغنا نشانەسی كورولسە ايتاليا ديكتاتوری‌نڭ حربجولغی،
تهديدكارلغی برآزدا آرتيب كيتە ياتير. ايتاليا ملتلەر جمعيتينی «بويوك
رومانڭ خلفی ايتاليانی باربار حبشستان بيلەن بر قاتارغا قويوب اوز
پلانلارينی ايشكە آشيريشدا مانعلق قيلاتورغان بولسا، ملتلەر جمعيتندەن
چيقاجاغی» بيلەن تهديد ايتدی.

ايتاليا حبشستان اوستندەن اوزينە ماندات بيريلووينی ايستەيدر.
اوڭا حبشستانڭ ملتلەر جمعيتی اعضاسندان بولغانلغندان چيقاجاق اوڭ-
غايسزلقنی ايسلەتكەندە ايتاليا حكومتی حبشستان‌نی اعضالققا نا لايق تاپيب
جمعيتدەن چيقارونی تكليف ايتەدر. بونڭلە گويا ايش «قانونی» بولوب
قالار ايمش. ديمەك باشقا سوز بيلەن ئەيتكەندە، ملتلەر جمعيتی نظامنا-
مەسی باقيمندان غير قانونی، حقسز بولغان ايتاليا طلبلەرينی اورنينا
يتيرمەك، اوڭا قانونی بر شكل بيرمەك اوچون ملتلەر جمعيتينڭ اعضاسی
بولغان 50دەن آرتيق دولت غير قانونی، حقسزلق يولينا كيريب ملتلەر
جمعيتينك نيگيزينە بالتا اورمالدر. طبيعی ملتلەر جمعيتی آچيقدان-آچيق
بونداي بر حركتنی ايشلەی آلمايدر. فقط بونڭلە ملتلەر جمعيتينڭ بعضی
بر نفوذلو اعضالاری توصيەسی حتی آچيق تضيقی آستندا كوچسز
حبشستان حسابنە ايتاليا طلبلەرينی تطمين ايتو يولينا كيرمەسلگينی سويلەب
بولمايدر. بونداي بر قرار اوچون زمين‌دە حاضرلانيب قالدی. برنچيدەن

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ملتلەر جمعيتينك باشداغى اعضا لارى ايتاليانك استثمار حقينى قبول ايتە-
درلەر. بو ايسە ايتاليانڭ حبشستانغا قارشى قويديغى اقتصادى وە سياسى
طلبلەرينى حقلى تاپو ديمەك بولادر. ايكنچيدەن ايتاليا اوزينى باشقا
عرق وە كولتور خلقلارينا قارشى آوروپا مدنيتى وە آق آوروپا عرقى
خلقلارينڭ اوستومليگى وە حاكميتينى قوروچى «بهادر» ديب كور-
سەتمەكدەدر. ايتاليا ديكتاتورى‌نڭ آق آوروپا عرقينڭ اوستوملگى
وە آوروپالى بولماغان خلقلار اوستندەكى حاكميت حقى كبى ادعالارى
ايڭ كوب، آوروپانڭ بويوك مملكتلەرندەن، بوكونكى آلمانيانڭ
عرقچيلق سياستندەن ايڭ كوب شكايت ايتمەكدە بولغان بر مملكتدە
قول شاپالاقلاپ قارشى آلينماقدا بولغانينى كورەمز... آوروپا رياكارلق
ايلە او قادار بولاشغان، كە اونى اوزى‌دە سيزمەى باشلاغان. بردە او
بو رياكارلغينى بويوك بر فضيلت وە آوروپا، خرستيانلق كولتورينڭ
مزيتى ديب كورسەتمەكچى بولادر!...

ايتاليان ديكتاتورينڭ حبشستان بيلەن بولغان مناقشەسينە عرقى رنك
بيريشكە اورونووى دنيانك هەر طرفدان غايتدە طبيعى، فقط موسسوليني-
نڭ كوتمەديكى تاوشلارنڭ كوتەريلووينە، حركتلەرنڭ چيقووينا
سبب بولدى. آمريقادا زنجيلەر (قارالار) رنكلى حبشستاننى آق ايتاليا
هجومندەن قورو اوچون كوڭوللو عسكر بولوب كيتيشكە قرار بيرديلەر.
حتى قارالار هوا فلوتى توزوگە كيريشيلدى... ياپونيادا تاوشينى چيقار-
دى. ياپونيا حكومتى، ايتاليا-حبشستان منازعەسندە اوزينڭ تماشاچى
بولوب قالا آلماسليغينى، اوزينڭ اقتصادى منفعتينى وە ايتاليا طرفدان
اورتاغا قويولغان آسيا وە آفريقا رنكلى خلقلارى اوستندە آق آوروپا-
ليلار حاكميتى دعواسندا بو رنكلى خلقلارنك معنوى منافعينى كوزەتيش
تدبيرلەرينى كورەجەگينى بيلديردى. حبشستاننڭ قومشوسى مصردە
جيم-جيت قالمادى. غازيتا خبرلەرينە اينانماق ممكن ايسە مصر حكومتى
ايتاليا آگەنتلەرينە حبشستان حدودلارنداغى مستملكەلەرندە سوغوش
حاضرليغى ايشلەرينى كورو اوچون مصر توپراغندا ايشچى وە ايش

حيوانلارينى آلونى منع ايتمشدر. هندستاندا غاندى اوز يورتداشلارينا
ايتالياغا قارشى حبشستاننى قورودا ياردەمدە بولونو اوچون مراجعت ايتب
بيانامە تارقاتدى. بو صورتلە ايتاليا ديكتاتورى طرفدان عرق مسئلەسى،
آق آوروپاليلارنڭ غير آوروپاليلار اوستندە حاكميت وە استثمار حقى
شكلى بيريب يوباريديغى ايتاليا-حبشستان جانجالى دنيا مقياسندا عرق
مسئلەسى شكليني آليب بارا ياتير.

بويوك آوروپا دولتلەرينڭ منفعتلارى‌دا توقناشيب قالدى. اينگلتەرە
افكار عامەسى كوبچيلگى وە حكومتى ملتلەر جمعيتى اعتبارينى كوزەتو
كيرەكلگى فكرى اوستندە قاتتغ توردى. بو ايسە ايتالياغا قارشى
حبشستاننى قورو ديمەك ايدى. بو مسئلەدە فرانسا آغير وضعيتگە توشوب
قالدى. او آلمانياغا قارشى بيتمەز خوفندا ياردەمينى كوتديگى ايتاليانى
اوزندەن اوزاقلاشترماق ايستەمەيدر. اونگچوندە فرانسا حكومتى ايتاليا-
حبشستان جانجالندا ملتلەر جمعيتى نظامنامەسينى عينيلە تطبيق ايتوگە
طرفدار بولوب كورونالمادى. فرانسا حكومتى بر طرفدان سوغوش
چيقيب كيتمەسلگينى، ايكنچى طرفدان ايتاليانى ملتلەر جمعيتندەن چيقا-
ريب يوبارماسلقنى اويلادى.

ايتاليا-حبشستان جانجالى يوزندەن توقفان وضعيتدەن چيقو اوچون
قانداى يول تاپيلاجاغينى سەتابرداغنا كورە آلاجاقمز.

آوغوست باشنداغى ملتلەر جمعيتى شوراسى توپلانيشى اينگلتەرە
نقطۂ نظرى ايلە اوزينڭ حبشستان پلانينى ييشودە نە ملتلەر جمعيتى وە
نەدە باشقا بر دولتنك قاتيشووينى ايستەمەگەن ايتاليا قاراشى آراسندا
فرانسانڭ تكليفى وە پلانى بويونچا بر «كيليشو چارەسى» تاپقانلق بيلەن
بيتدى. يعنى مسئلەنڭ قطعى ييشيلو وقتينى اوزاتقان بولدى. فقط
موسسولينى ملتلەر جمعيتينڭ يالغز 1906 معاهدەسينى امضالاغان اوچ
دولت — اينگلتەرە-فرانسا-ايتاليا قرارينى‌غنا تيكشيرەجەكى قاراشينى
كيچيرە بيلدى.

بويلەلكلە ملتلەر جمعيتى سوغوش چيقيب كيتووينى برآز توختاتا

بیلسهده — بریسی کوچسز، اوزینه جمعیت نظامنامهسی بویونچا یاردهم، مدافعه سوراب مراجعت ایتب اوتورغان، ایکنچیسیده — ملتلهر جمعیتینی استحقار، ماسقارا ایتب کوچسزنی باسماقچی بولغان ایکی اعضاسی آراسنداغی جانجالنی ییشوگه موفق بولا آلمای تورادر.

بوکونکی آوروپا دیپلوماسیسی تیلنده بو «ملتلهر جمعیتی اعتبارینا حرمت وه اونگ نفوذینی قورو» دیب آتالادر.

ایمدیدهن آیتیش ممکن، که «ملتلهر جمعیتی نفوذی» کوچلونگ اشتهاسینی تویدورماق اوچون کوچسز حسابنه فداکارلقنی ایجاب ایتدیرهدر.

ملتلهر جمعیتینك ایتالیا وه حبشستان جانجالینا بو شکلدهکی قاتیشووی ایتالیانكدا اعتراضینی موجب بولماسلغینی شو باشداناق قبول ایتمهك ممکندر.

✶

ایدیل-اورال مسئلهسی آلمان مطبوعاتندا

یهگی آلمانیا مطبوعاتی ساویت اسارتندهکی تورك أولکهلهری حادثاتیله اوزاق قالماسلق تمایلی کورسهتمهکدهدر. ایمدیگهچه بو تورلو علاقهنگ مرکز نقطهسینی تورکستان تشکیل ایتمهکدهدر. داها زیاده شرق مسئلهلهری ایله مشغول بولوچی علمی دائرهلهرده مشاهده ایتلمهکده بولغان بو علاقهنگ سوك چاغلار تورکستاننگ طبیعی اوزانیشی، اونگ غربغا تامان اوزانغان اوز قولی ایدیل-اورالغا قاراتیلغانلغینا سهوینچله شاهد بولماقدامز.

تورکستاننك مقدراتیله سیم-سیق باغلی بولغان ایدیل-اورال ملی قورتولوش حرکتی، آینقسا عیاض اسحاقی بیکنگ فرانسزچا «ایدیل-اورال» نام اثری چیققاندان سوك، شرق مسئلهلهری ایله علاقهلانوچیلار ذهننده جدی بر توس آلمش کبیدر، که بعضی کورونوشلهر عیاض بیك اثرینگ آلمانیادادا مثبت ایزلهر قالدیرغانلغینی کورسهتمهکدهدر.

شو جهتنیده نظردان قاچیرماسلق کیرهك: روس سیاسی حدود-

لاری تیشندا روسلق منفعتینه خدمت ایتمهکچی بولغانلارنگ یراق شرقدا، ایدیل-اورال حرکتنه وه بو حرکتنگ باشلوغی عیاض اسحاقی بیکگه قارشی قیلغان تورلو چیقیشلاریدا آلمانیادا، آینیقسا شرق مسئلهلهری ایله علاقهلانوچیلار آراسندادا، ایدیل-اورال ملی قورتولوش حرکتی فائدهسینه مثبت قناعتلار اویغاتمشدر.

بهرلینده چیقا تورغان «یاقین شرق» (Der Nahe Osten) مجموعهسینك شو ییلغی مارت، مای وه ایول سانلارندا «ایدیل-اورال تورکلگینگ فکری وه مدنی یوکسهلیشی» باشلقلی اوچ مقاله باسیلمشدر. بو اوچ مقالهنگ برنچیسنده، روس حکومتینگ ایدیل-اورال تورکلگینی خرستیانلاشترماق، روسلاشترماق سیاستلهری وه بو سیاستلهرنگ ایدیل-اورال تورکلگنده اویغاتغان عکس العمل حرکتلهری — قانلی قوزغالیشلار وه بولارنگ ایدیل بویی تورکلهرینگ میگ تورلو آغیرلقلارغا چیدهب، یالنز اوز غیرتیله آچقان ملی-دینی مکتبلهرندهن یتیشترگهن منور طبقه ذهننده قالدیرغان عکسلهر تاریخی وقعهلار بیلهن تصویر قیلینمشدر. مقالهنگ ایکنچیسنده، تورکستاننگ روسلار آرقالی استیلاسینگ ایدیل-اورال تورکلگی مقدراتینا قیلغان آجی تأثیرلهری وه بویوك مؤرخ ههم پهداگوغ (تربیهچی) شهابالدین مرجانینگ شخصیتی حقندا، اوچنچیسنده ایسه، 1905نچی ییلغی روس اختلالندان سوك ظهور ایتکهن ملی، مدنی، سیاسی حرکتلهر، آینیقسا جهان سوغوشی چاغنداغی ایمتیلیشلهر وه ساغینچله کوتولگهن 1917 انقلابندان کیینگی سیاسی قوروواوشلار، ملی-مدنی مختاریتنگ یاسالیشی وه بو دولتی قورولوشنگ روسلار طرفندان قاندای عاقبته اوچراتیلغانلغی تاریخی وقعه، دلیللهر ایله سیستهماتیك بر صورتده تصویر ایتلمشدر.

آوروپالی اوقوچیلار ذهننده ایدیل-اورال ملی قورتولوش حرکتی حقنداغی قناعتنگ تبلر ایتمهسینه خدمت ایتهجهك بولغان بو مهم مقالهلهر، قلمینی رفیقمز «یاگا ملی یول» بیتلهرندهکی یازیلارندان تانیدیغمز، قوتلو محمد طرفندان یازیلمشدر.

ایدیل-اورال ملی قورتولوش حرکتی فکرینگ یاییلیشی وه اونگ آوروپالیلار ذهننده‌ده اورونلاشا باشلاغانلغی، طبیعیدر، که ایلك سیرادا توغرودان توغرو اونگله قانله، جانله وه حلال توپراقله توتاشغان تور-کستان تورکله‌رینی سیویندره‌در.
عبدالوهاب

✶

هندستانداغی تورکستان مهاجرله‌ری آراسندا

دهلی‌ده بولشه‌ویك مظالمنه قارشی نفرت بیلدیرو مجلسی

دهلی‌ده‌کی تورکستان مهاجرله‌ری اویوشماسی طرفندان شو ییل مای آیینگ 31نده، جمعه کونی، شو شهرنگ شاه جهان جامعندا بر توپلانیش یاسالدی. بو توپلانیش هند علما جمعیتی باشلوغی محمد کفایت الله افندینگ صدارتنده آچیلیب قوییداغیچا دوام ایتدی:

برنچی، یورتداشمز عبدالحق افندیم تقریباً 20 مینوت قرآن تلاوت ایتدی. اوندان سوڭ محمد کفایت‌الله افندی اوچ میڭ قادار ییغیلغان تینگلاوچیغا بولشه‌ویکله‌رنگ هه‌ر طرفدا پروپاغاندا یوروتوب، مساوات پرورلك پرده‌سی آرقاسینا یاشیرینب، بیخبر دنیانی آلداماقچی بولغانلارینی، حقیقتدا ایسه جهانگیرلك اشتیاقی ایله روسلق منفعتی اوچون غیر روس ملتله‌رنی ایزمه‌کده بولغانلارینی تورلو دلیل وه حادثه‌له‌ر ایله سویله‌ب، توپلانیشغا قاتناشوچیلارنگ بارچاسینی تأثیرله‌نتریب یوباردی. صدرنگ بو مهم نطقندان کیین یورتداشمز محمود حسن افندی مهاجرله‌رگه عائد بعضی دلسوز حوادثنی آڭلاتدی. یاریم ساعتچا دوام ایتکه‌ن بو سویله‌وده‌ن سوڭ هند علما جمعیتی ناظمی مولانا احمد سعید افندی بولشه‌ویك دهشتنه وه اولارنگ وحشیانه حرکتله‌رینه دائر بر ساعت نطق ایراد ایتدی. ناطقلارنگ باریسی‌دا دقتله تینگلانیب، کوب آلقیشلاندیلار.

تورکستان مهاجرله‌ری توپلانیشنگ باشلانغیچندان سوڭیغاچا «مها-جرله‌ر یورتی»ندان شاه جهان جامعینا قادار کوته‌ریب کیلدیکله‌ری قارا

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

بایراق آستندا توردیلار. خلق قویاشنگ شدتلی ایسیقلغینا رغماً اویوشما-مزنگ یاسادیغی توپلانیشغا قزیقاراق قاتناشدی. بعضیلار کیمله‌رینی چیقاریب، آیاق آستیغا قویوب، توپلانیشنگ آخریغاچا بوتون نطقلارنی دقتله تعقیب ایتدیله‌ر. توپلانیشغا قاتناشغان خلق بولشه‌ویکله‌رنگ غیرروس ملتله‌رگه قارشی قیلیب تورغان ظلملارینی نفرتله، لعنتله قارشیلادی.
کریم زاده

«تیان-شان» مجموعه‌سی توختاتیلدی

مجموعه‌مزنگ 55نچی ساندا، شرقی تورکستانلی عیسی یوسف بیك نام بر یورتداشمزنگ تشبثی ایله تانکین‌ده «چینی تورکستان محبله‌ری جمعیتی» نامندا بر اویوشما قورولغانینی وه بو اویوشمانگ 1934نچی ییل فیورال آیندان باشلاب «چینی تورکستان آوازی» دیگه‌ن تورکچه-ختاییچا بر مجموعه چیقارا باشلاغانینی وه بو مجموعه‌نك تعقیب ایتمه کچی بولغان مسلکی حقندا یازیب اوتکه‌ن ایدیك.

6نچی سانیغاچا قاپاغینگ باش بیتیگه «آیدا بر چغا دورغان سیاسی، اجتماعی، اقتصادی وه تربیه‌وی مجموعه» دیب یازیلغان «چینی تور-کستان آوازی»نگ 7نچی ساندا مذکور سوزله‌ر اورنیغا «شرقی تور-کستاننگ کامل حقوقی اوچون کوره‌شه دورغان آیلق مجموعه»دیگه‌ن سوزله‌ر یازیلیدر. تانکین‌ده چیقیب تورغان بو مجموعه 8نچی ساندان باشلاب «تیان-شان» نامیله چیقمشدر. قاپاغینگ 3نچی بیتنده «ناشری: شرقی تورکستان محبله‌ری هیئتی» دیب کورسه‌تیلمشدر. «تیان-شان»نك شو ییل فیورال آیندا چیقغان 11نچی سانی‌دا باشقارمامزغا کیلمشدر.

کون کونده‌ن هه‌ر جهتده‌ن ترقی اثری کورسه‌ته باشلاغان «تیان-شان»نگ آرتق توختاتیلیب قویولغانینی اورگه‌ندیك. رفیقمز «یاڭا ملی یول»نگ شو آیغی ساندا، بو مناسبتله یازدیغی اوزون بر مقاله‌سنده ع. محمد اسملی بر کیشی «تیان-شان»نگ باسیلیب بیتکه‌ن مارت سانی (12نچی سان)نگ تورکچه قسمی مصادره ایتیلیب، آپریلده بوتونله‌ی توختاتیلغانلغن بیلدیره‌در. («یاڭا ملی یول» آوغوست 1935، سان 8).

اینگلیز مجموعه‌سنده شرقی تورکستان مسئله‌سی

لوندوندا چیقا تورغان „The Slavonic and East European Review“ مجموعه‌سینگ شو ییل ایپول نسخه‌سندا «چینی تورکستان استیلاسی» („The Annexation of Chinese Turkestan“) باشلوغی آستیدا شو ییل فیورال آیینده پاریسده‌گی «اجنبی غازیتاچیلار برلگی» توپلانیشندا چوقای اوغلی مصطفی‌بیك طرفدان اوقولغان معروضه‌نگ خلاصه‌سی باسیلماقدا-در. اینگلیز مجموعه‌سی معروضه‌نگ خلاصه‌سینی:

«کوروب تورامز، که ایسکی روسلاشتریش سیاستی اوزینگ آنجاق مه‌تودینی (خط حرکتینی) اوزگه‌رتکه‌ن. بو یه‌گی مستملکه (یعنی شرقی تورکستان)، طبیعی، اوزینگ باغلانغان یه‌گی آنا یورتی (یعنی ساویت روسیاسی) قضاسیغا اوچراپاجاقدر» دیب آیاقلایدر.

بو ییرده شونی هه‌م بیلدیریب اوتوش لازم، که «سلاوونیك ره‌ویو» مجموعه‌سی مشهور روس تاریخ وه ادبیاتی متخصصی بولوب تانیلغان پروفه‌سور به‌رنارد په‌رس (Bernard Pares) طرفدان باشقاریلیب، بو کیشی روس وه روسیاغا یاخشی کوز بیله‌ن قاراشی ایله معروفدر.

شهزاده عبدالکریم‌نك عاقبتی

آوروپا غازیتالارینا شو آینگ 5نده نیویورقدان بیلدیریلگه‌ن بر خبرگه کوره، بر بویوك نیویورق اوته‌لینگ بولمه‌سنده، سوگغو شرقی تورکستان حادثه‌له‌ری سیراسندا اسمی آنچاغینا آتالیب کیلگه‌ن مرحوم سلطان عبدالحمیدنگ نبیره‌سی (تورونی) شهزاده عبدالکریم‌نگ أولوگی تاپیلمشدر. شهزاده‌نگ چه‌کگه‌سنده (شاقاغندا) بر یاره کورولمش وه اونگ أولوگی یانندان بر تاپانچا تاپیلمشدر.

تورکستانلی یاش بر موسیقاچی

موسقوا ساویت غازیتالارینگ بیرگه‌ن خبرله‌ریگه کوره، تاشکند یاشی بالالاردان عبارت اورکه‌ستر (موسیقی) تاقمینی باشلاوچی، اورکه‌ستر رئیسی، عیسی‌بیك ناملی اون ایکی یاشار بر تورکستانلی‌در.

عقیم قالغان بر دوشمان حرکتی

مدینه‌ده‌ن بیلدیریلدیگینه کوره، سابق شرقی تورکستان حکومتینك حربیه‌سنده یوکسه‌ك وظیفه‌ده بولغان یورتداشمز سلطان بیك بختیار بیکنی ساویت حکومتینگ حجاز وکیلی نذیر توره‌قولف کشیله‌ری قاچیریب آلیب کیتیشکه اورونغان بواسالاردا، بو بوزوق حرکت عقیم قالمشدر. فقط نذیر توره‌قولف کشیله‌ری سلطان بیکنگ بولمه‌سینی تینتب، اونگ بعضی نه‌رسه‌له‌رینی، حجتله‌رینی قولغا توشوروب کیتکه‌نله‌ر. آشیغیچ تفتیش نتیجه‌سنده شو نه‌رسه‌له‌رده‌ن بر قسمینگ قایتاریلا آلنغانلغی وه بو حقدا تفتیش یوروتولماقدا ایکه‌نلگی بیلدیریله‌در.

سلطان‌بیك بختیار بیك

تورکستانده خبرله‌ری

ماناس — 20. 7. 35ده موسقوادا، ساویت ادیبله‌ری یورتندا، دولت ادبی نشریاتی طرفدان چاقریلغان «شاعر-تیلماچلار»نگ توپلانیشی بولوب اوتدی. توپلانیشدا قرغزستان معارف قومیساری جولداش اوغلی مشهور قیرغزلار داستانی «ماناس»نگ نشر ایتیله تورغانی حقندا معلومات بیردی. معلومدر، که «ماناس» داستانی مشهور تورکولوغ رادلوف طرفدان 1865نچی ییلی قسماً نشر ایتیلگه‌ن ایدی. 1919/29نچی ییللاری، یعنی اون ییل ایچنده قیرغزستان معارف قومیسارلغی یانداغی علمی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

تيكشيرو اينستيتوتی مشهور خلق جيرچيسی (1930ده وفات ايتكەن) سالامبایدان 210 ميڭ قاتارلی «ماناس» شعرينی يازديريب آلابيلگەن. قيرغزستان حكومتی «ماناس» داستانينی بوتونيسيله قيرغز وە روس تيللەرندە نشر ايتشكە قرار بيرمشدر.

داستاننك شعر حالندا ترجمە ايتيليشی مسئلەسی اوستوندە گی مناقشەغا ساويت دولت‌ادبی نشرياتی مديری ناكورياكوف، پروفەسور يو. م. سوقولوف، شاعرلاردان م. تارلوفسكی، ل. پەنكوفسكی، آ. سترو‌كوف، او. قوليچوفلار قاتناشقانلار. («پراودا» 35 .7 .24).

معارف ايشلەری — بو ييل توركمەنستان دولت نشرياتی اوقو ييلی باشيغاچا ايكی يوز آلتمش اوچ ميڭ نسخە قرق آلتی اسمدە يە‌گی درسلك هەم آلتی يوز آلتمش تورت ميڭ نسخە يكرمی سەكز اسمدە ايسكی درسلك باسيب چيقارماقچی ايدی. لاكن بو كونگەچە كور‌سەتيلگەن يە‌گی درسلكلەرنڭ بريسی‌دە حاضرلانماغان. ايسكی درس‌لكلەردەن ايسە 16سی‌غنا تاييارلانغان. درسلكلەر موسقوا وە باكو مطبعە‌لاريغا اوتكەن ييل ديقابر آيندا تاپشريلغان بولسادا، بوكونگەچە بو مطبعەلاردان هيچ بری‌دە باسيليب قايتماغان. («پراودا» 35 .7 .22).

ديمەك: 1) اوقو ييلی بو سنە درسلكسز باشلانماقدادر؛ 2) توركـمەنستان جمهوريتی پايتختی عشق آباددا وە بوتون توركمەنستاندا درسلكـلەر باسيش اوچون ييتەرلك مطبعە يوقدر.

بر توركستانلی معلمنك قيمتلی توپلامی

توركستان ساويت غازيتالارندان «قازاغستانسكايا پراودا» نك شو ييل 18 اييون سا‌نندا اوقوديغمزغا قاراغاندا، آقتوبە ولايتندە، تاشبای اوغلی اسملی بر آوول معلمندە كوب‌كنە قيمتلی بر كتبخانە توپلامی بارليغی آڭلاشيلغان. ملی كولتوری اثرينك قيمتينی آڭلاغان بو توركستانلی معلم قولندا توپلانغان كولتور بايليغی ايچندە 45 تورلو تاريخی قوليازما، كوب‌كنە باسما كتابلار وە تورلو مجموعە وە غازيتالارنك قوللەكسيونی بار ايمش. بويوك بر قسمينڭ بارليغی حقندا ايمديگەچە هيچ كيمگە بر نەرسەدە معلوم بولماغان بو قوليازمالار، قازاغستاننك يڭ بويوك رسمی كتبخانەسندەدە بولونماغان مطبوع اثرلەر، مجموعە وە غازيتا قوللەكسيونلا‌رينك قيمتينی ساويت غازيتاسی‌دا تقديركار بر تيل بيلەن آڭلاتماقدادر.

تاپيلغان كتابلار ايچندە ايسكی فارسيچادا يازيليب، 19نچی عصرنك سوڭلارندا نشر ايتيلگەن «ميڭ بر كيچە» حكايەسينك برنچی جلدی، توركچە‌چاغاتايچا قازاق خانلارينك حيات، عرف، عادتلەرينی كورسەتوچی «خانلار شجرەسی»، بويوك تيمورنك حيات وە حركتلەرينە دائر حكايەلەر، پيغمبرلەر حقندا شعرلار توپلامی، بويوك توركستان متفكر، عالمی ابن سينانڭ(*) علمی ياراتيشلاری حقندا اثرلەر بار.

مشهور روس يازوچيسی تولستوی اثرلەرندەن «حاجی مراد» ايلە كريلوف ماساللا‌رينڭ قازاقچاغا برنچی ترجمەسی‌دە شو تاپيلغان اثرلەر ايچندە ايمش.

بوندان باشقا كوب‌كنە خلق ادبياتنا دائر اثرلەردە تاپيلغان. بو كتابلاردا آلما‌آتاغا كيتريلگەن وە ملی كولتور اينستيتوتنە تاپشيريلماق اوزرە ايمش.

مهم بر سەرگی: آلديمزداغی سەنتابر آيندا لەنينغرادده بين‌الملل ايران صنعتی قونغرەسی آچيلاجاقدر. بو قونغرە زمانندە لەنينغراد موزەسی — ئەرميتاژ كيڭ مقياسدا بر شرق سەرگيسی حاضرلانماقدادر. قيشلق سرای‌نك 8 بويوك سالونينی اشغال ايتەتورغان بو سەرگيدە مصرليلار دورندەن 19نچی عصرغا قادارغی دوركە عائد اثرلەر توپلا‌می كورگەزيلەجەكدر. بو سالونلارنك برينی ساسانيلار خزينەسی، برينی بويوك تيمورنڭ سمرقند تاريخی بنالارينی بيزەش اوچون قوللانديغی زينت، صنعت آثاری اشغال ايتديكی‌كبی ايكنچی بر سالوندا تورك وە ايران ساپالچيلق، گيلەمچيلك وە باشقا صنعتی آثاری كورگە‌زيلەجەكدر. اوچنچی بر سالونندادا عثمانلی دولتينك وە توركستان توركلەرينك قورالّاری وە چادیرلاری توپلامی كورگەزيلەجەكمش.

آچيق كورونوب تورادر، كە بو كورگەزمە بز توركلەر، آينيقسا توركستانليلارنی يالغز بيلگی هوسی باقيمندان ايمەس، ملی كولتور باقيمندان‌دا علاقەدار ايتمەليدر. برآز دقت بيلەن اويلاب كورولسە سەرگی بايليغی كوپچيلگينك بزنك يورتمز، كولتوريمز مالی بولغانليغی آچيق كورونوب تورادر.

بيری يومشاو بولسون!

مجموعەمز باسيلماق اوزرە ايكەن استانبولدان قايغيلی بر خبر آلديق: اسكداردەكی سابق اوزبيكلەر درگاهی شيخلەرندەن يورتداشمز عطا بيك وفات ايتمشدر. مرحومنڭ عزيز روحينا فاتحا اوقور وە عائلەسينە يورەكدەن صبر تيلەيمز.

(*) ساويت غازيتاسی نوقول توركستان بالاسی بولغان بو بيلگيچ‌عالمنی «عرب عالمی» ديب آتاشندا ياڭليشادر. هەرچند زمانداغی عادت بويونچا، همعصری بولغان تورلو خلق منسوبی بيلگيچلەر كبی اودا اثرلەرينی عربچا يازغان بولسادا، بو طبيعی اونڭ عرب ديب آتالووينی ايجاب ايتديرمەيدر. اونوتماسلق كيرەك، كە ياقين‌غنا زمانلارغا قادار تورلو خلقلارغا منسوب آوروپا متفكر، عالملەری ايچندە لاتينچا يازوچيلار كوب ايدی.

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Sieglitz
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4
مسئول مديری: دوقتور طاهر شاكر.

Yach Turkestan

Aout 1935 (Le jeune Turkestan) No. 69

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

یولیمزغا توغرو کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنگ بیتلەری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونە شرطلەری:

ییللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آیلغی 60 فرانق، اوچ آیلغی 30 فرانق.

آت بیلەن عشق آباددان موسقواغا

30نچی مایدا عشق آباددان موسقواغا 30 کشی آت بیلەن یولغا چیققان. مقصد تورکمەن آتلارینگ صفتینی کورسەتیشدر. «ایزوەستیا» غازیتاسینگ بیرگەن خبریگە کورە آتلی یولچیلار قارا قوم، اوستورت دالاسی وە مهاجر تاغلاری اوستیدەن اوتوب، بعضی کونلەری 120 کیلو- مەترلك یول یورومەکدە ایمشلەر. («ایزوەستیا» 35 .7 .24).

«ایزوەستیا»نگ (35 .7 .27) بیرگەن خبریگە کورە، آتلی یولچیلار 7 .26دە سامارا شهری (بوکون «کویبیشەف»)دەن سیزرانغا قاراب یولغا چیقانلار.

مجموعەمزغا تیيشلی هەر تورلو یوللانمالار اوچون آدرەس:

Moustapha Tchokai-Oghly

7, Square de la Fontaine

Nogent s. Marne (Seine)

France